محرری : محمد فضلی

رسملی افعان سیاحتی

افادهٔ مرام، افغان سفری، موقع جغرافیسی، حدودلری، کوللری، داغلری، انهار، تقسیمات سیاسیه‌سی، خاندان امیری، عادات وطنیه‌لری، معارف، صنایع، تجارت زراعت یوللر شوسه‌لر، پوسته‌لری، پاره‌لری عناصر، اردو عسکرلك، اسلحه‌سی، حضوره‌قبول، بیرام نمازی دربار عام، جشن گیجه‌لری

۱۳ رسمی حاویدر

استانبول ـــ مطبعهٔ احمد احسان
۱۳۲۵

عالم اسلامك انتباهی شواهدندن : افغانستان امیری
(حبیب‌الله خان سراج‌الملة والدین) حضرتلری

افادهٔ مرام

افغانستان اسیانك بوكنیج ودینج حكومتی حقنده همان بوتون جهان اسلامیتده برتوجه برمحبت واردر. خصوصیله عثمانلیلر عمومیتله بو دیار و حكومت ایچون پك بویوك برحس تقدیر توجه واحترام بسلرلر. فقط غریبدركه بوكون بو حكومت حقنده همان هیچ كیمسه ده دوغرو برفكر، معلومات حقیقیه یوقدر. خرافات قیلندن ایشیدلمش، روایت ایدلمش بعض افسانه‌لردن بشقه بوملكتك نه‌حال حاضرینه نه‌ده ماضیسنه عائد براثر مطبوع ومدون موجود دكلدر. چونكه اورایه كیرمك، كورمك و صوكرا كوردیكنی دوغرو اوله‌رق یازمق، هیچ كیمسه‌یه نصیب اولمامش كیبدر. انسان بیلمدیكی، ایچه طانیمدیغی برشی طبیعیدركه نه‌قدر سوسه ینه‌اكسیك سوه‌ر. حتی سومه‌سنه بروجه مناسبت بولونامازبناءً علیه اسیانك پك فعال برحكومتی اولان وبالخاصه تكمیل وطنداشلرمزك توجه صمیمیٔ غائیسنی قازانمش بولنان افغانستانك حال حاضر سیاسی و عسكریسنی

بردرجه‌یه قادار دخی استقبالنی طانیمق ، اوناقارشو برحس اخلاص ومودت بسلیه‌ن عثمانلیلره لازمدر. بولزوم تأمین وتطمین ایدیلنجه اواخلاص ومودت طبیعی‌درکه اوتوجه وحرمت غیابی‌مزدادومتین اولاجقدر .

مصرده بولندیغمز زمانلر حسب‌القدر افغانستانه کیتمشدك . مملکتك برچوق یرلرینی کوردك خاندان امارتك وبوتون افغان امراسنك حسیاتنی پك یقیندن مشاهده وتدقیقه موفق اولدق . اردوسی ، معارفی ، صنایعنی احوال وعاداتی وعثمانلیلره قارشو پرورده ایتدکلری حس مقارتنی بالذات ، کوردك ، بوکورکولر - یمزی ، تدقیقاتمزی شمدی بورساله‌ده وطنداشلرمزه عرض وتقریر ایتمك ایسته‌یورز . نصل کوردك ، نصل حس ایتدکسه هیچ برشی علاوه ایتمکسزین اولدیغی کبی یازدق . وتقریراتمزی امکان داخلنده تماماً توضیح وتنویر ایتمك ایچون حین سیاحتده ایدیندیکمز فوطوغرافلری قروکیلری‌دخی، اوبابده‌کی کلفت مادیه‌یه قاتلانارق اقتضا ایدن محللره قویدق . پك زیاده امید ایدرزکه ، بوافغانستان رسالهٔ مصوره‌مز، اورالره دائر معلومات و تتبقات عمیقه‌یه صاحب ارباب علم وتدقیقه هیچ اولمازسه باعث شوق و غیرت اولور ؛ واورالره

دائر یالکز حب و توجه بسله یه رك هیچ معلوماتی اولمایانلره ده برنبذه وقوف حقیقی بخش ایدر .

« ایشته اول قدردر اول حکایت »

« باقیسی کذاف بی نهایت »

فی ۳ تشرین ثانی سنه ۳۲۵

محمد فضلی

افغانستان سفری

اوچ سنه اول ، قاهره ده ایدم . برکون بعض رفقای آلام استبدادوغربت آرقداشلر، وبالخاصه حیات وحریتنی قورتارمق ایچون هرشیئنی فدا ایده‌رك اورالره التجایه شتابان اولمق مجبوریتنی کورمش حسنی بك ، حقوق قهوه‌سنده اوطوروپوردق . وبیلمم ناصل بر سائقله حسنی بك ، یاقینمده بولونان طانیمادیغی برذات ایله قونو- شیوردی ؛ زمین مکالمه ، حسنی بکك ماجرای حیاتنه انتقال ایدر ، وحسنی‌بك ، انقراضه سوروکله‌نن سوکیلی وطنده ، اونك اعلاسنه واکتساب ومکنتنه چالیشمق دکل‌یا ، حتی ناموس‌کارانه ایفای وظائف ایتمك بیله معاذاه نه‌قدر مشکل ، نه‌قدر پر فلاکت وتهلکه بر پرواسزلق تشکیل ایتدیکنی حیات عسکریهٔ ماضیه‌سنده کی وثائق ایله ، واوقدر جانی یانمش برعسکر وطنپرور حرارتیله بسط واثبات ایلرکه ، مخاطبی شدتله متأثر اولور ؛ دیرکه :

— سزك کبی متفنن ومقتدر ذاتلر افغانه کیتمش اولسه‌کز ، اورا حکومتنه بویوك خدمتلر ایدرسکز ؛ وحتی بالخاصه امیر نزدنده پك بویوك برحسن قبول

كورورسكز . افغان حكومت اسلاميه‌سى ، سزك كبى مسلمان ارباب عرفان واقتداره پك محتاجدر وپك زياده رغبت واحترام كوسترر . اكرارزو ايدرسه‌كز محمود بك طرزى واسطه‌سيله حضرت اميره برعريضه تقديم ايده‌بيليرسكز . موفق اولاجغكزى دها شديدن تأمين ايده‌بيليرم .

بو ، هنوز طانيشيلمامش ذاتك ، شوصورت صميميه‌ده واقع اولان ارائه وترغيبى ، حسنى بكك چوقدنبرى قلب ودماغنى اشغال ايدن امل وارزويى پك زياده تشويق وتشجيع ايتمشدر . بناءً عليه همان ايدينديكى آدرس ايله افغان حكومتنه برعريضهٔ تقديم ايدر .

بوتاريخدن برسنه صوكرا حسنى بك ، محمود بك طرزيدن برمكتوب آلير كه : بونده افغان اميرى حضرتلرندن جواب آلديغنى ، جوابك بوقدر كيكمه‌سى ، عريضه متقدمه‌نك يولده برچوق يرلره طاقيلارق پك كچ واصل اولمه‌سندن تولد ايتمش اولديغنى ، بياندن صوكرا ، ذكر ايديلن جواب : حسنى بكدن ماعدا ، دها اوسويهٔ علم وعفتده تورکلر اولوبده اورالره كيتمك ارزو ايدرلرسه كمال ممنونيتله قبول ايديله‌جكلرينى بيان وتأمين ايدييورمش . وبو ، شيمدى اظهار ارزو ايده‌جك افنديلرك برعريضه تقديم ايتمه‌لرى لازم ايمش ..

بوخبره اطلاع ایدلدیکی کون ، بعضی آرقداشلر : وازجمله علی ثروت بك، اجزاجی محمد افندی، اسویجره ده کی علی فهمی بك ده بررعریضه تقدیم ایدرلر ..

بر مدت صوکرا کابلدن تکرار برجواب آلنیرکه عیناً شودر :

عزتلو حسین حسنی بك افندی حضرتلری

بوندن برسنه مقدم یعنی فی ۱ ذی‌الحجه سنه ۳۲۳ تاریخیله نام غاجزی‌یه ارسال بیورمش اولدیغکز مکتوب فی ۲۹ ذی‌الحجه سنه ۳۲۳ تاریخنده واصل دست عاجزانه‌م اولمش ایدی‌که اولوقت امیرحضرتلری معیتنده جلال‌اباد ولایتنده ایدك مکتوب عالیکزی حرفیاً فارسی یه ترجمه ایده‌رك اصلیله برابر امیر حضرتلرینه تقدیم ایله‌دمسه‌ده سفر برحالنده بولندیغمزدن ایجاب اجراسنه دائر ویره‌جکلری امری کابله عودتلرینه تعلیق بیوریلرو وقوع حالی مشعر ذات عالیلرینه برمکتوب یازمشدم . اشبو مکتوب هندستانك برچوق یرلرینی سیاحت ایتدکدن واوچ آی صوکره کابله عودتمزده کروبزه کلدی . بتکرار جواب یازمسنی امیر حضرتلرندن آلنه‌جغی اراده‌یه تعلیق ایتمش ایدیسه‌مده مشارالیه حضرتلری ممالك شاهانه‌لرینی کشت وکذار ایتمك ارزوه دائماسفر برحالنده بولندقلرندن مکتوب عالیکزك بتکرار عرضنه مساعد وقت بولنه‌مدیغندن مکتوبکز بوآنه قدر جوابسز قالدی. بوکره امیر حضرتلری بوندن ایکی آی اول هندستان سیاحتنه عزیمت بیوردیلر . ومقام امارته برادری سردار نصراه خان حضرتلرینی وکالةً تعیین بیوردیلر . ذات عالیلری حمیت اسلامیه وغیرت وحدانیه‌سائقه‌سیله افغانستان

حکومتنه خدمت ایتمك اوزره کلمك آرزوسنده بولنان احبابمزدن برذاتدن آلدیغم برمکتوبی فارسیه ترجمه ایدهرك مکتوب عالیکزله برابر مشارالیه نصراه خان حضرتلرینه تقدیم ایلدم . مکتوبلرك هرایکیسنی ده مکرراً اوقودیلر وذاتاً افغانستان حکومتنك ترفیع وترقیسنه خادم اولهجق عثمانلیلردن بشقه برملت اولمدیغنی بیلدیکندن ومحضا خدمت ایتمك داعیسیله تشریف بیوره جغکزدن پك زیاده ممنون اولدیلر . وبوکادائر ویریله جك امر هرحالده ارادهٔ حضرت امریه متوقف ایدوکندن ایجاب اجراسنی امیر حضرتلرینك تشریفلری زمانینه تعلیق بیوردیلر . (کنندم بالذات مکتوبلری حضور امیریه تقدیم ایدوب بوایکی ذاتك کلمری اسبابنی تسهیل ایچون ارادهٔ حضرت امیریی استحصال ایده جکم وقوع حالی کندولرینه یازیکز) دیه امر بیوردیلر . بناءً علیه امرلری موجبنجه شو مکتوبی ذات عالیلرینه تقدیم ایدییورم . فقط اره دن برسنه کچدی . ذات عالیکز حالا مصرده میسکز . و کلمك سودا سنده می سکز مکتوب عاجزینك ذات عالیلرینه وصولنده وقت فوت ایتیوب همان حقیقت حالی برمکتوبکزله بیان بیوریکزکه امیرحضرتلری تاریخدن ایکی آی صوکره دارلسلطنهٔ کابله تشریف بیوره جکلردر .

ایجاب ایدن مصارف سفریه کزله کله جکز طریق با ارادهٔ سنیه حضرت امیری ذات عالیلرینه تبلیغ ایدیله جکدر . فراریلردن عثمانلی مکتبلرنده مکمل تحصیل کورمش ملکی وعسکری ارباب فندن اولوبده اورالرده بولنانلردن کلسنی ارزو ایدن وار ایسه ممکن مرتبه ترجمهٔ حاللریله هانکی فنلردن احتصاص کسب ایتمش لیاقت ودرایتلری منضم مهر وامضالر آلتنده برر مکتوبلریی آلوب ارسال وعنایتنه وساطت عالیلرینی دخی التماس ایلرم .

معروضاتم وجهله امیر حضرتلرینك هندوستاندن عودتی

زمانمه قدر مکتوب عاجزینك امر جوابیه‌لرینه نائل اولورم امید قویسیله ختم مقال ایلرم . باقی اراده افندم حضرتلرینکدر .

١٤ محرم سنه ٣٢٤

محمود طرزی

بوایکنجی مکتوب اوزرینه کیده‌جك آرقداشلرك مصارف راهیه‌لرینی تخمین وتعیین ایتمك اوزره حسنی بکله برابر قرق قومپانیه‌سنك آجنته‌خانه‌سنه مراجعت ایتدك.

آجنته ، قاهره‌دن ویانه‌یه قدر بر افندی ١٠ انکلیز لیراسی الله ایکنجی موقعده کیده‌بیله‌جکنی ، وایلریسی ایچون ویانه‌ده‌کی آجنته‌ایله کوروشوله‌سی اقتضا ایتدیکنی، قاهره‌دن دوغرودن دوغرویه باکویه یاخود مروه قدر بیلت کسه‌میه‌جکنی بیلدیرمش ایدی. بوکا بناءً حالی عرض ایتمك اوزره کابله برمکتوب یازدی . وبن‌ده بومکتوب ایله برابر ، حیاتمدن نه‌لرد واقف اولدیغمدن ، نه یاپابیله‌جکمدن باحث برعریضه‌تقدیم ایده‌رك ، قبول بویورورسه‌م ، حسنی بکله برابر حرکته مهیا بولوندیغمی سویله‌دم . وحسنی‌بك اشبو عریضه‌سنده‌قوق قومپانیه‌سی آجنته‌سندن آلدیغی جوابه علاوةً بعیدجه برتخمین ایله برکشی‌یه کابله‌قدر اللی لیرا خرجراه کفایت ایده‌بیله‌جکی ظننده بولوندیغنی دخی درمیان ایتمش ایدی .

ایکی بچق آی صوکرا کابلدن رسمی برتحریرات ایله فخامتمآب دولتلو سپردار نصرالله خان حضرتلرینك فرمان عالیلری وملفوف ۳۵۰ عدد عثمانلی لیراسنی مشعر بربونو کلدی. بزلرئ شخصاً طانیمدقلری حالده صرف بویله برمراجعت وتحریراً ویرلمش برسوز اوزرینه پاره کوندرمه‌لری تورکاره قارشو امنیت واعتمادلرینه بردلیل علنیدر .

آرتق مسأله ، قطعیاً جدیت کسب ایتمش اولدیغی ایچون سفره نامزد آرقاداشلر ، هیمز یول تدارکاتنه باشلامشدق . یکرمی کون صوکرا حاضردق. یالکز ، آرقاداشمز دوقتور سعدالدین ودادیك، اقتهامی قابلمسزبر عذر ومانعه ایله قرارندن صرف نظر ایتمك مجبوریتنده قالمشدی؛فقط ، بزهیمزایچمزده برده دوقتوربولونمه‌سی پك زیاده التزام وآرزو ایدییوردق . بو آرزوی متلا - شیمزی ، نهایت اسکندریه‌ده اجرای صنعت ایدن اوپراتور منیر عزت‌بك‌قاردشمز تطمین ایتدی: کندیسنه وقوع بولان مراجعت صمیمه‌مزی ، مجرد وحدت دینیه ، ومنفعت سیاسیهٔ دینیه نقطهٔ نظرندن برمحاکمهٔ حمیتکارانه ایله درحال قبول ایتدی .

روسیه‌دن کیدیله‌جکی وروسیه حدودندن کچمك

بعض قیودانه تابع طوتولدیغندن پساپورطلریمزی قاهره روس قونسلوسنه‌ده تصدیق ایتدیرمش ایدك .

روسلرك حزز دکزی اطرافندن ، یعنی تورکستان جهتلرندن کچمکه ، اوطرفلرده سیاحته براجنبی به مساعده ایتمه‌دکلرینی قاهره‌ده ایکن اوکرنمشدك . بوسببله پساپورطلریمزی « برای زیارت مشهد » قید ایتدیرمشدك . وجنوره‌ده‌کی آرقداشمزه‌ده ، پساپورط ایشینك قاهره‌ده اولاجغنی ، خرجراهلرك واصل اولدیغنی یازمشدق .

آرتق سیاحت قریبه‌مز شیوع بولمشدی ؛ علی فهمی بکه تریسته‌ده بولوشمق اوزره برمکتوب یازارق ؛ ۱۳۲۳ سنه‌سی ایلولنك اون طقوزنجی کونی قاهره‌دن پورت سعیده حرکت ایتدك . شمندوفر غارنده ، او سنه‌لردنبری غربت وجدال ، سعی وفلاکت رفیقلریمز ایله وداعلاشمق پك حزین وسوزشلی اولدی پورت سعیددن اشیا وادوات صندوقلریمزی قوقس قومپانیه‌سی واسطه‌سیله ارسال ایتدك .

اسماعیلیه‌دن صوکرا پورت سعیده یاقین بر یرده یول آرابه‌لری دوریلیش . ترنمز توقف ایتمشدی ؛ بوراده یولجیلرك واغون دکیشدیرمه‌سی ایچه قاریشیق برشی اولدی ؛ وبوقاریشیقلقده ، بزم قومپارتمانه اسکندریه‌ده‌کی

دوقتور آرقاداشمزك كيريويرمه‌سى، قاريشيقلغك ويرديكى راحتسزلغى اونوتديران برحسن تصادف اولدى . مكر اوده ، بزلرله بولوشمق اوزره بوترن ايله پورت سعيده كليورمش ... پورت سعيده Hôtel de France اوتل دوفرانسه ايندك ، اوچ كونواپور بكله‌دك .

ايلولك بيرمى ايكنجى كونى لوئيد قومپانيه‌سنك اله‌قترا واپورينه بينه‌رك بوتون حياتمزده ايلك هدفمز اولان اوديار اسلام ايچون حركت ايتدك . وبو سياحتده ايلك اوغراغمز تريسته اولاجق ايدى كه : پورت سعيددن تريسته‌يه قادار ايكنجى موقع ، يمكلى اون انكليز ليراسى در .

واپوريمز اسكندريه‌ده اوچ كون قالدى كومور ، صو كبى نواقصنى اكمال ايتدى .

بو توقف كونلرده ، بيلمم ناصل بر عارضه ايله دهشتلى برخسته‌لغه طوتلدم ؛ متوالى وشديد حمارتاب وتوانمى اوقادار خراب وزبون بزاقدى كه ، ناموس اوزرينه ويريلش سوزدن دونمك ، دونه‌مه‌مك انفعالات هردم هجومى آريجه بر مرض محرق اوليوردى . اسكندريه‌ده‌كى بواوچ كونى نه‌قادار تصور ايديله بيليرسه اوقدر فنا كچيردم . ونهايت دوقتور آرقاداشمزك مبذول

وخالص مداوات وغیرت دائمه‌سیله جانلاندم ، وان بآن کسب قوت ایتمکه باشلادم .

۲۵ ایلولده واپوریمز غایت کوزل برهوا ایله اسکندریه لیمانی ترك ایتدی. بو ، بزم ایچون غربتده وطن اولمش، بزی دراغوش ایده‌رك سنه‌لرجه سینه‌سنده بارینديرمش اولان مملکتی ، بلکه مؤبداً ترك ایدییوردق .

... ایکنجی قاماره‌دن بزدن بشقه یولجی یوقدی. هوا تمیز ، صاف ومتبسم؛ دکز راکد، طاتلی برسطح سما رنك ایله قلوب متعوبه‌یه حضور وتسلی بخش ایتدیکی ایچون ، بوندن معصوم بر شوق وشطارت آلارق ، کندیسنه سلاملر وداعلر یوللادیغمز غربتده وطن بو اسکندریه‌دن افتراقمزك حزن وحرارتی او ، تویوردق.

درت کون ، بویله راکد وکوزل دکزی طی‌ایتدك ؛ دردنجی کونی آقشام اوزری برندیزی سواحلی وفنرلری کورونمکه باشلادی . کوزل برلیمانی تعقیب ایله ریختمه یاناشدق . (ئه‌لقترا) بوراده‌یوك چیقاردی ، یوك آلدی قرانتنه دوقتورینك تفتیش ومعاینه‌سنی‌ده صاووشدیر- دقدن صوکرا ، کمینك ایکی ساعت قدر بوراده توقف ایده‌جکندن بالاستفاده قاره‌یه چیقدق .

ریختیم اوزرنده پوسته‌خانه‌لر وآجنته‌لر بری برینه موازی سوقاقلر تعقیب ایدیلنجه، بویوك برکلیسه میدانته

کلینیور ؛ بزده بو میدانلغه قدر کلدك ؛ صوکرا دونه‌رك ینه کلدیکمز یولدن ساحله ، اوزادن واپوره کلدك ، واپور حرکت ایتدی. ایرتسی کونی آرناوودلق ساحلنك تپه‌لری، طبیعتك او تپه‌لری ، اورالره بخشایش لطیفه‌سی مناظر روح استیناسی دها صوکرا ، تریسته لیمانی واونك کردباد مدنیتی انظاری دولدوردی.

تریسته‌ده واپوریمز آچیقده دمیرله‌مشدی ؛ بوراده دخی قرانتنه وپولیس مأمورلرینك تفتیشندن صوکرا ، ۲ تشرین اولده قاره‌یه چیقدق ، متره‌پول اوتلنه مسافر اولدق .

تریسته، سوقاقلری، جاده‌لری منتظم، بویوك طاشلرله تفریش ایدلمش، غایت تمیز، زیاده‌سیله تجارتکاه برملکستدر. تپه‌لرده‌دوغرو چیقان منتظم یوللری، کوزل، روح ونظره فرح وانبساط ویرن باغچه‌لره ایصال ایدر . و بویوکسك تپه‌لرده‌کی باغچه‌لردن آرقه‌یه دونوبده تمدید نظر ایدلدیکی وقت، ماوی برحوض لطیف حاننده اشغال وتسخیر نظر ایدن دکز ، باغچه‌لردن آلینان فرح وانبساطی ، برمشی روح ایله مزج ایدر .

کله‌جك آرقداشلریمزله بوراده بولوشمق احتمالنه مبنی مصره قارتلر یازمشدق بوراده درت کون قدر اقامت ایتدکدن صوکرا، تریسته پوسته خانه‌سنه اوکله‌جکمز

بكله‌ديكمز وكله‌ين رفيقمز نامنه مكتوبلر قارتلر براقه‌رق بوداپشته‌يه‌حركت ايتدك .

ترنك تريسته‌دن چيقارچيقماز تعقيب ايتديكى صيرتدن ساحله قدر اولطيف ومزهر خط مائل اوزرنده باغلر باغچه‌لر، كوشكلر ... اك صوكرا بالقجى قلبه‌لرى، داليانلر ... نظرى اويله طاتلى اوقشايوردى اويله بر حرارت برشميم وطنله‌بوغاز ايچينى كزاوكنه كتيرييور- دى كه ظن ايدرم بر آنده هپ آرقاداشلر، برشهيق حسرتله كوكسمز قاباردى .

بودا پشته‌يه بر آقشام اوزرى داخل اولدق ، جسيم ونورانور ايستاسيوندن چيقديغمز وقت كنيش وتميز جاده‌لر اوزرنده ، بومعظم‌شهرك منظرهٔ ليليهٔ عموميه‌سنى آنجاق برايكى دقيقه سير ايتدكدن صوكرا ناسيونال اوتلنه ايندك .

*
* *

بودا پشده‌پك نظرربا ايدى. كنيش‌سوقاقلر جسيم ومكمل مبانى، تراموايلر ، قهوه خانه‌لر، آصمه كوپرولر، خاصة : طونه اوزرنده‌كى درت يوز متره طولنده‌كى كوپرى ايله مبعوثان‌دائره‌سى ، اك صوك‌صنعت معماريه‌نك اك‌محتشم برر نمونه‌سى ايدى. خلاصه بومملكت جديده تياترولرى وبوتون آثار مدنيه‌سيله پارسك برنمونه‌سى

ایدی . وکوپرولر اوزرینه چیقلدیغی وقت طونه‌نك جریان لطیفی سه‌ن نهرینی خاطرلاتیور .

مجارلر ، ناموسکار ، جدی ، فوق‌العاده غیور ، وطنپرور انسانلردر .

تشرین اولك اون سکزنجی کونی برصباح بوداپشته‌یی ترك ایله‌اوده‌سا ایچون شمندوفره بیندك . ترن ، هرایکی طرفی مزروع ، بی پایان یشیللکلردن کچه‌رك مجارلرك غالیچیا حدودینی تشکیل ایدن سهاپایه قارپاط طاغلرینی آشدی . لمبرغ استاسیونندہ آقطارمه اولدق ، روسیه حدودی‌اوزرندہ « پوت وولوچیسقا » قصبه‌سنده توقف ایتدك . بوراسی آوستریایه تابع ایسه‌ده حدوده آنجق یاریم ساعت مسافه‌سی اولدیغندن، روسیه‌ده کچن حرکات اختلالیه‌یه قارشی روس حکومتنك شدت ظالمانه‌ومستبدانه‌سی بورا اهالیسنی اشغال ایتمکده ایدی . بوراده ترن اپی مدت توقف ایتدیکی ایچون برزقهوه ایچمك اوزره استاسیون قهوه‌سنه چیقدق. بزی بویله بش کشی سیاح قیافتنده کورن بوفه‌جی ودیکر یولجیلر ، وخصوصیله روسیه‌لی یهودیلر، اوده‌ساده کچن وقایع الیمه‌ووحشیانه‌یی، داها برقاچ کون اول اختلالجیلرك ترنی توقیف ایله یولجیلرینی صویدقلرینی بزلره مفصلاً آکلاتیورلر ، وبر بادره‌یه دوچاراولمامق ایچون، اقشام‌کله‌جك‌وپك سرعتلی

کیده‌جك اولان ترنی آلمقلغمز داها موافق اوله‌جغنی بیان واخطار ایدییورلردی . واقعابزلر ، سنه‌لردنبری روسیه‌ده کی اختلالات وطنپرورانه متوالیه‌یی غزته‌لرده اوقومقده ایسه‌ك‌ده ، بویله برآنده اواختلاللرك برصدمهٔ نامأمولنه هدف قالمق احتمالی ، جالب اندیشه اولدی ؛ وچاره‌سز ، وقوع بولان بیانات واخطاراتی حسن قبول ایله اقشام کله‌جك سرعت قطارینه قالدق . ویاغمورلو ، صویشیق برهوا اولدیغی ایچون ، آقشامه قدر بریره چیقامیه‌رق « پوت وولوچیسقا » ده ترنی بکله‌دك . بورا اهالیسنك اکثریسی یهودی ایدی .

اقشام اوزری کلن قطار ایله روس موقنی اولان « وولو چیسقا » یه‌واصل اوله‌رق پساپورط یوقلاماسی ایچون صالونه کیردك .

هرحکومت مستبده اداره‌سنده اولدیغی کبی روسیه‌ده دخی پساپورط یوقلاماسنه فوق‌العاده اهمیت ویرلمکده‌در . صالونده کی یولجیلرك تذکره‌لری روس مأمورلری طرفندن طوپلانیلمش وعینی زمانده اشیالر معاینه اولنمشدی . حتی فرانسزجه‌ماتن غزته‌سنی بیله آلمشلر ، دوقتورك یوتون‌طبابته عائدکتابلرینی تدقیق ایتمشلر ، تکرار اعاده ایله‌مشلردی .

بزم اشیا واغونینه ویرمش اولدیغمز اوته یرمزی

افغانستان امرینك برادرلری نائب السلطنه نصراه خان حضرتلری

بوراده آرادق، بولامه‌دق. غالبا اوده‌سایه‌قادار کیتمشدی .

برچاریك ساعت صوکرا ، صالوندن برنجره آچیلارق هرکسك اسملرینی اوقویه اوقویه تذکره‌لرینی اصحابنه اعاده ایتدیلر .

تذکره‌لری ویاتاق بیلتلری‌ایله برابر روس ترجمانی آلمشدق. روس ترنلری ، هر قومپارتمانده درت یاتاغی حاوی اولمغله زیاده‌سیله راحتدر. آلتنده بولونان‌یاتاقلر عینی‌زمانده قاناپه وظیفه‌سنی‌ده کورور . اوزرنده کیلرایسه ایندیریلنجه قاناپه‌نك استنادکاهی ، یوقاری قالدیریلنجه — طبقی‌اشاغیکی کبی — یاتاق‌اولور. روس‌شمندوفرلرینك یالکز سرعتاری آزدر . راحت یولجیلقده ایسه ، محل مقصوده برآز کیچ واصل‌اولمق ، اوقادار کدر وحدت ایدیله‌جك برشی‌صایيلماز

حرکت ایتدك ، ایرتسی‌صباح اوده‌سا غارنده ایدك . بوراده ایچه صیقیلدق . درحال اشیادپوسنه ، تحری وتفتیش ... فقط بزم ، اوده‌سایه کیتدیکنی ظن‌ایتدیکمز اشیادن اثریوق .. بلکه اقشامه کله‌جك ترنده‌در. ، امیدنده ایدك فقط روسیه برشورش و هیجان ایچنده اولدیغندن بوکبی نقلیاتده یاکلشلقلر ، باشقایوللردن کیده‌رك کونلرجه دیولرده قالمقلر اکسیك دکلدی . ایچمزده مرام آکلاتابیله‌جك قادار روسجه بیلن دخی

یوقدی برترجمانه مراجعت مجبوریتی حاصل اولدی .
ترجمان ایستاسیون مأمورینه مراجعت ایتدی . قاپیسنده
سونکولو نوبتچیلر بلکه دیکنی ذکر ایتمك لازم اولان
ایستاسیون مأموری، اشیامزك بلکه (استانسیا آده‌سا
پورت) اوده‌سا لیمان ایستاسیونینه کیتمش اولدیغنی سویلدی،
اورایه باش اوردق. برطاقم رایلرك آراسندن ، پیس
ملوث اوفاق تفك دکانلرك، کومور مغازلرینك ایچندن
تك بر موسسه‌یه کیردم ، آرقداشلرم طیشاریده
بکلیورلردی . برقاچ کله روسجه سویله‌یه بیلدیکمدن
معهود اشیا آرانیلان اودایی بولمشدم فقط ارباب مصالح
ایله دولواولان بواودانك قاپیسنده دخی سونکولو
نوبتچیلر واردی ، برطرفنده‌ده مریم اناتك قاندیلی
یانیوردی. ایچه بکله‌دکدن صوکرا نوبت بزه کلدیکندن
مأمورافندی‌یه کاغدیمزی ارائه‌ایتدم. آرانیلان یرك بوراسی
اولمادیغی ، داهااشاغیده بردائره‌یه کیدیله‌جکی جوابنی آلدم .
واوتوصیه‌ایدیلن دائره‌یه مراجعت دخی، هنوزبوکبی اشیانك
ورودایتمدیکنی اوکرنمکدن باشقابرفائده‌بخش ایتمدی. تکرار
استاسیونه کلدك . آقشام اولمغه‌باشلادی. برطرفدن اختلال
وامنیتسزلك قورقوسی برطرفدن‌ده اشیامزك بولوناماماسی
ضجرتی ایله استاسیونك انتظار صالونده مزعج برکون
کچیردك ...

آقشام اوزری یمك ایچون چیقدیغمز زمان بر آز دولاشمش ایدك قاپالی محبوس آرابه لرنده کمال دهشت وسرعتله سوق ایدیلن کنیج مکتبلیلرك منظرهٔ آلام وسفالتی، بزی درین بر یوره‌ك آجینسی آیله صیزلاتمش ایدی . بو محبوس آرابه‌لرینك درت طرفنده شمشیر بدست جاناوار کبی قازاقلر واردی. و آرابه‌لرك فاصله‌لرنده، پیاده اولارق، وتکمه‌لر ، ضرب وتحقیرلرله کوتورولن برچوق مظلومین واردی بونلردن آلدیغمز عذاب وتأثر، بعید بردیار هجران قالان وطنمز ایچون پرجریحه اولان قلبلریمزی قاناتدی . یمکدن صوکرا تکرار استاسیونه کلدك . کیجه یاریسینه قدر بکله‌دك ، کیجه‌یی کچیرمك ایچون اوتل تدارکی ایچه کوچ اولدی . چونکه : استاسیون جوارنده ، داخل شهرده اولدیغی کبی تمیز اوتللر بولونمایور . بوسبیله برحایلی دولاشدقدن صوکره ، برذاتك دلالت خیر خواهانه‌سی ، وتصادف ایتدیکمز پولیسلره صورمق لطفیله بریستول اوتلنی بولدق .

ایرتسی کون صباحلین، ایلك ایشمز ، معهود لیمان ایستاسیونه کیدرك اشیامزی آرامق اولدی، وینه بولامایجه، تکرار ایلك ایستاسیون دیره کتورینه مراجعت ایتدك ، تلغراف چکمك لزومندن بحث ایتدك ، وکونمزی کزینمك ایله کچردك ایسه‌ده بویله مختل الآسایش هرطرفنده قتال

برمملکتده کزمك ، وکورمکدن برذوق حقیقی حس ایدیله‌مه‌یور . چاقل قالدیرملر اوزرنده سرعتله کچن قازاقلرك اوضاع غدارانهٔ مستبدانه‌لرینی کورمك انسانه برر عشهٔ خوف وتهور ویرییور .

بوکونك اقشامی ، اختلال انکیز شهرده یالکز ایکیمز ، اشیالریمزی بکله‌مك اوزره قالارق ، دیکرلریمزك باکویه متوجهاً حرکت ایتمه‌سنی مذاکره ایتدك ، وقراریمزی همان اجرایه شتابان اولدق ، ساعت یدی بوچوق ترنیله یوله چیقدق . دوقتور ایله ماکینست رضا بك اوده ساده قالدیلر . اثنای سیاحتده اوغرادیغمز شهرلرك تجارتکاهی ، بوسبیله اك معموری ، الکتریق تراموایلریله دخی اك متمدنی « روستوف ایدی » « روستوف » ازاق دکزی کنارنده حایلی معمور برشهر اولوب اهالیسی اکثریتله ارمنی‌در . « روستوف » دن صکرا ، کوزل مسجدلر ومناره‌جیکلرله برتواضع وشعر لطیف ایچنده ، بومستبد ومتعصب مملکتك کنارلرنده ، شوراسنده بوراسنده‌کی کوچوك چرکس کویلرینك منظره‌سی بزم روح محروریمزده برفرح ونشاط احیا ایتدی ؛ حسیات اسلامیه‌مزی اوقشادی .

دنیانك هیچ برطرفنده ایشیدلمامش وکورلمه‌مش برحال : روستوف دن صوکرا شمندوفرك سرعتلی کیتمه‌سی

ایچون یولجیلردن براجرت سرعت طوپلادیلر بواجرتله قازانیلمش سرعتله درت کون قوشدقدن صوکرا ، سمالره یوکسلمش نفت اوجاقلری باجالرینك یاقینلرندن کچه‌رك باکویه داخل اولدق .

« باکو » ده « منهما نخـانهٔ اسلامیه » نامنده کی اوتله ایندك . بوتمیز ، منتظم ، حتی مزین براوتل که : اسماعیل افندی نامنده برصاحب غیرتك همتیله وجود بولمش . واومرتبه یه کلمش اولمقدن باشقا اسمندن دخی اکلاشیله جنی وجهله اخوان دینمز ایچون مقصد مقدس اخوتی احتوا ایتمسی آیریجه باعث افتخار وسرور اولمقده‌در .

« باکو » بحرخزر کنارنده ، « اپه شه‌رون » شبه جزیره‌سی اوزرنده برشهر قدیم اولوب تخمیناً ۱۵۰،۰۰۰ قدر نفوسی جامع‌در . تجارتی نفت اوجاقلری اخراجاتیله پك زیاده ترقی وتوسع ایتمشدر . باکولیلرك همان جمله‌سی تورکجه قونوشورلر . روسلرك باکوده نفوسی دیکرلرله نسبتاً آزدر . بورا اسلاملری زنده ، حساس ، حمیتلی انسانلردر . بعض ارباب غیرت وحمیتك همت تشبثیه‌لریله باکوده معارف اسلامیه برانبساط مهم کوسترمکده‌در . طرف طرف معـارف ومعلمین جمعیتلرینك فعالیت مخصوصه‌سی بزی حیرتده براقمشـدر . باکوده برقاچ ده تورکجه غزته نشرایدلمکده‌در . بوغزته‌لرك واومعـارف

وترقی حرکاتنك مرجع و متشبثلری محترم دوقتور حسین بکلر ، احمدبك اغایف ، ودوقتور قره‌بك وسائره کبی اصحاب حمیت وعرفاندر . وخاصة حاجی زین العابدین بکك نقداً ومتوالیاً وقوع بولان همهات فداکاریسی جداً سزاوار تبریك وتقدیردر .

اشبو اسملرینی ذکر ایتمکدن ، برحظ ادای شکران دویدیغم ذوات کرام ، باکوده بولندیغمز مدتجه حقمزده پك زیاده ابراز آثار مهمانتوازی ایتدیلر ؛ وبر اقشام قلوبك آلت صالونده ، نام عاجزانه‌مزه بر دعوت مخصوصه ، بر اقشام طعامی یاپارق ، همیمزی ، غربت وسفر غریبانه تأثیری ایچنده غریق منت وشکران ایتدیلر . اشبو ضیافتده احمد بك اغایفك ، دوقتور حسین بکك ، وقره‌بکك نطقلری ، استقبال اسلام حقنده ، پیدا وناپیدا ، وقت وقت تنور ایدن غایهٔ خیالیمزی برشعشعهٔ لطیفه ایله رخشان ایتدی .

باکوده بوقدر مدت قالمقله ، باشقا بریوله صاپمش اولان چانطه‌لریمزی ، واوده ساده اونلری تحری ایدن ارقاداشمز رضابکی بکله‌مکده ایدك . نهایت اوده کلدی .

بوراده اخوان دین وحمیته ایفای وداع ایتمك ایچون بر دخی اونلری دعوت ایتدك . وداعمز مؤثر وحزین اولدی . وحین اجتماعده ، شاعر کزیده طلوعات احمد

كمال بكك نطق منظومی هپمزی مست ایتدی. و آتیده‌کی ورقه‌نك جملةً امضا ایدلمسی ، بوتون روحلریمزی بر غلیان صمیمیٔ حمیتله دلسیر ایتدی .

عربی ١٣٢٥ ، ١٩٠٧ افرنجی - (٧١٣٢٧ ی)
بازار - یوم الاحد - یکشنبه

بو تاریخی توحید اتراك تاریخی عد ایتدك. آسیایه طوغرو عثمانلی افکار حره‌سنك جریانی یوقاریده‌کی تاریخدن باشلادی. بو تاریخی مبدأ اتخاذ ایتمکده مجتمعاً حاضر بولنانلر :

احمد کمال ، احمد آقایف ، حسنی ، م . ه ، ع ، ح ، ا . بك ح ، محمد حسین، محمد رضا، علی حسین، ب بك آ ، محمد فضلی

باکودن ، اون آلتی کون صکره بر اقشام اوزری « قرادنووسقه » کچمك اوزره واپور بیلتلریمزی آلدق . نولون ، ایکنجی موقع ٨,٥٠ روبله‌در . او زمانلرده روسیه قزل‌قانلر ایچنده یوزمکده اولدیغی ایچون قاماره‌ده ایکن ایکی روس پولیسی کله‌رك قابا، وحشی شاقلابانلقلرله اشیامزی واوستومزی باشمزی تحری ایتمشلردی که : بو صورتله تحری وتعقیبه روسیه‌دن بشقه هیچ برطرفده، حتی هیچ برحکومت مستبده دیارنده تصادف ایدیله‌مز.

بیندیکمز اوفاق واپور ، حزز — غاسپی دکزینك اك اوفاق دالغه‌لرندن بیله متأثر اولارق چالقانیوردی . نهایت، بو اوفاق کمینك ایچنده بعض وحشتلر، برچوق

چالقانمقلر کچیردکدن صوکره ایرتسی کونی ساعت اونده « قرادنووسق » ه یاناشدق . « قرادنووسق » بحر خزر کنارنده تورکستان شمندوفریله اسیای وسطایه مربوط یکی وکوچك برشهردر . اوفاق برده کورفزی واردر . وایورلر احشاب ریختمه یاناشیر . شهر غایت سس سز وسکونت ایچنده‌در .

ریختمه چیقار چیقمازشمندوفر ایستاسیوننه کیده‌رك « مرو » ایچون بیلتلریمزی آلدق ؛ بورادن « مرو » ه قدر ایکنجی موقع ١١ ¼ روبله‌در .

ترن ، آنا یوردمز اولان بومقدس یرلری کچرکن ، سیاه چادر شکلنده واسع اووالرده تورکمن قولبه‌لری حسیات عمیقهٔ ملیه‌مزی تهزیز ایده‌رك بومبارك وعظیم یرلرك روسیه کبی برحکومت مستبده ألنده مضطرب ومقهور قالمه‌سنه ألملر چکیوردق ...

کذرکاهلرده چای بقال وسائر صاتیجیلرك اکثریسی ارمنی ایدی . بعضاً روسلرك سیاسته تورکستانه هجرت ایتدیردکلری اوفاق موسقوف کویلرینه تصادف اولونویوردی .

ایکی کون صکرا برآقشام « مرو » ه واصل اوتل دوفرانس ، مسافر اولدق روسیه‌ده هرهانکی براوتله اینیلنجه ایلك ایش پساپورط صورمه‌سیدر . پساپورطسز

بریولجی‌یی هیچ براوتل قبول ایده‌مز. بوسببله مراجعت ایدن اوتلجی‌یه پساپورطلریمزی ویردك. بواوتل اولدقجه تمیزجه، ولوقانطه‌سی روس ضابطاننك اجتماعکاهی ایدی.

« مرو » افغانستان وایران حدودلری کیروسنده، افغانستان حدودی اوزرنده‌کی « قوشق » موقع عسکریسنه برشمندوفرله مربوط اولدیغی ایچون اهمیت عسکریه‌سی پك زیاده‌در.

هنوز مبانیٔ عالیهٔ مدنیه ایله تزین ایده‌مه‌مش اولان « مرو » بومحرومیته رغماً تجارتجه حائز قابلیت اولوب جاده‌لری کنیش، وبوتون جاده‌لرك ایکی طرفی کوزل اشجار مغروسه ایله ودائمی الجریان اوفاق دره‌جکلرله جداً دلفریبدر جاده‌لر، قالدیرمسز، طوپراقدر. « مرو » ك «مرغاب» نهری کوپروسنك کنارنده، طبقی آناطولی پازارلرینه مشابه برپازاری واردر: جوار کویلردن آلیش ویریش ایچون کلن سواری تورکمنلرینك اطوار وحرکات دلیرانه‌لرینی سیر ایتمك قلوب مردانه‌یه برحس احترام ویرمکدن خالی قالماز. و بواهالی لسان مادر ذادلرینی محافظه ایتمشلر دائما تورکجه قونوشورلر روسجه بیلنلری پك نادردر. تجارت، بوراده دخی قسماً ارمنیلرك أللرنده‌در.

« مرو » ه وصولمزك ایرته‌سی کونی آرقداشلریمز دن ایکیسی پولیسه مراجعت ایدرك، پساپورطلریمزی

طلب ایتمش ، وهرنه قدر پساپورطلریمز « مشهد » ه ایسه‌ده ایرانده اختلال بولوندیغی وایران ایله حکومت عثمانیه بیننده جریان ایدن حدود منازعاتی‌ده ، تورك اولمامز مناسبتیله بزلری دوشوندوره‌جکی جهتله اویله امنیتسز بریره کیرمکه جسارت ایده‌مدیکمزی وبناءً علیه قوشق طریقیله افغانستاندن هندوستانه کچه‌جکمزی سویله‌مشلردی .

پولیس مدیری جوابنده : مرو خطی صرف عسکری بریول اولوب اوردن کچمك قابل اولامایاجغنی ، وقرادنووسقك بوطرفنده سیاحت ایسه‌حربیه نظارتنك امر ومساعده‌سنه تابع بولندیغنی بوسببله بزلرك « مرو » ه قدر ناصل کله‌بیلدیکمزه حیرت ایتدیکنی سویله‌مش ، تورکستان والیسی عشق آباده بولوندیغندن مساعده‌سنی آلمق اوزره مراجعت ایتمك الزم اولدیغنی علاوه ایتمشدی . وبرایکیمز بوایش ضمننده عشق آباده کیدر ایسه‌ك ، « مرو » ده قالاجق دیکرلریمزك ضبطیه‌نظارتی آلتنده طوتولاجغنی کتم ایتمه‌دی او آقشام ، آرقداشلریمزدن حسنی بك ایله ماکینیست رضابك بوایش ایچون عشق آباده کیتدیلر . اشبو پولیس وقعه‌سندن صوکرا ، ودرعقب شیوعیله هرکس بزه تحف تحف بافغه باشلادیلر . او آقشام اوتلده ، طربزونلی روم وطنداشلریمزدن ،

بریسیله کوروشمشدك . بوهمشهری وقتیله قفقاس دمیر یولنده ماکنه‌جیلك ایدوب مؤخراً چیقارلمش شیمدی‌ده طاشکنده فرونلری تسخین ایچون برنوع غازاوجاقلری اعمالیله وبواوجاقلردن مروده طابورلره صاتمق واستعمالنی اوکرتمك ایله بورالرده بولوندیغنی واشتغال ایتدیکنی سویله‌مش ایدی. بوذات قوشق‌دن کچه‌جکمزی اکلاینجه قوشقه دائر بعض شیلر سویله‌مش وبزم حیرتمزه جواباً : هر وقت بویولدن تورکلر کچر بونلر اکمکجیلك وسائر ایشلرله مشغولدرلر ، اونلر دائما بورالرده‌درلر اونك ایچون اونلری کیمسه منع ایتمز . فقط سزك قیافتکز وحرکاتکز روسلری قورقوتدی . اکر او اکمکجیلرك حال وقیافتنده کلمش اولسه‌یدیکز کیمسه‌نك نظر دقتنی جلب ایتمز ومشکلاته اوغرامازایدیکز . دیمشدی .

آرقداشلرك عشق آباده حرکتندن صوکره مروده ایکی کون قالمش وبر آقشام کلیکز .. مألنده برتلغراف آلمش اولدیغمزدن آرتق مرودن قوشق طریقیله کیدمکلکمز امکانسز اولدی : واو آقشام حرکت ایده‌رك عشق آباده چیقدق. (Grand Hôtel) ده آرقاداشلریمزله بولوشدق .

بزدن اول عشق آباده‌کلن آرقداشلر ، والینك آدملرندن ترك برذاته تصادف ایتمشلر . اوترك ذرات :

بوتشبثکز ثمره‌سز قالاجقدر. زیرا : روسلر اورادن ،کیمسه‌یی کچیرمزلر ، والی‌یه سویله‌یه‌جك اولورسه کز، مطلقا پترسبورغه تلغراف چکه‌جك؛ اوتلغرافك جوابنی آلنجه‌یه‌قدر سزده بورالرده پریشان اولاجق سکز ایسی ینه ایران طریقنی ترجیح ایتمکدر . دیمش، وبو سببله‌ایران‌طریقنی‌طوتدق ذاتاً قاهره‌ده‌ایکن بر آرقداش، بزه بوجهتی اخطارایتمش اولدیغی‌ایچون پسپورطلریمزی احتیاطاً روسیه طریقیله مشهد، قدر آلمشدق »

عشق آباد ، بیوك ، یوللری وسائر مبانی وآثار مدنیه‌سیله یکی برشهراولوب ، اهمیت تجاریه وعسکریه‌سی ایله‌ده شایان ذکر ایسه‌ده بوتون بو جهتده مخصوص سکونتدن حصه‌داردر .

تورکستان‌وسطی والیسنك‌مقری ، وایران حدودینه یك یقین اولدیغی جهتله‌ده عشق آباد برموقع عسکریدر تورکستان طابورلرینك برچوغی بوراده اولوب ؛ شهر ، قطعیاً عارضه‌سز براراضیده بنا ایدلمشدر . واهالیسنك قسم اعظمی ایرانلی ، تورکمن ، روس‌در »

عشق آبادده اوچ کون قالارق ایشلریمزی بیتیردك صوکرا ، دائما عشق آباد ایله مشهد بینده سفر یاپان آرابه‌لردن بر آرابه کرالەدق .

عشق آبادن ایران حدودینه قدر اولدقجه منتظم

شوسه اوزرنده آرابه‌مز طی طریق ایتمکه باشلادی . حدوده یاقلاشنجه یول ، تعوج ایتدی ، مرتفع داغ وتپه‌لری آشمغه مجبور قالدی .

آرابه شرکتلری یولده میزللرده‌کی دیکر حیوانلری آلارق ، دائما یکی قوتله یوله دوام ایدییورلردی . واوتپه‌لرده کچیردیکمز سیاه کیجه‌لری شدتلی ، بی‌انصاف صوؤقلر خالا خاطرمده‌درکه متصل و اصلا نسبتسز یوکسك و آلچاق انیش وچیقیشلرده آرابه‌مزك صارصینتیسی آرابه ایچنده هپمزی بر صدمهٔ مدهشه ایله بری بریمزه چارپیور ، صانکه بر تهلکه صاعتلری کچیرمکده اولدیغمزی اخطار ایدییوردی .

نهایت ، طبقی حیاتده اولدیغی کبی اویله چارپیشه‌اوروشه روس کومروکنه واصل اولابیلدك ، پسپورطلریمزی ویزه ایتدیردك .

بوراسی ، اوقاق کویلر ، عسکری باراقه‌لری ، باروتخانه ، مدافعه‌یه الویریشلی اسکی اصولده قیشله‌لر ، تلغراف وتلفون خطوطی ایله ، حقیقةً برحدود اولدیغنی کوستریییوردی .

بوراداں آیریلنجه بیطرف منطقه‌یه کیردك ؛ فقط یولك بربادلغی ده ، بوارض بیکسده تضاعف ایدییوردی . اوچ ساعت صوکرا ایران کمرکنه واصل اولدق . بورایه

قادار کچدیکمز اراضیده عسکره وعسکرلکه دائر هیچ برشی کورمه‌دك . ایران حدودنده قارشیمزه برباد بر خرابه ، پژمرده وخراب برشخص چیقدی . بوشخص پژمرده ایران کومروکچیسی ایمش ؛ اشیالریمزی معاینه ایتدی . او آقشامی واو کیجه‌یی بوراده کچیرمکه مجبور اولدق . پنجره‌لری قیریق ، قاپیسی یارم ، طوپراق بریر اودانسنه یرلشدك . بوتون شوکوچك سیاحتمزده بورایه قادار ، بویله سفیل بریر ، بویله سفیل برکیجه کچیرمه‌مشدك . آقشام کومروك مأموری ، معاینه ایچون پساپورطلریمزی ایسته‌مشیدی ؛ براز صوکرا بزی‌ده جلب ایتدی . چونکه پساپورطلریمزی ایران قونسلوسنه تصدیق ایتدیرمه‌مشدك . قاراناق قاپیلردن کچه‌رك ، اما حیوان آخیرینه بکزه‌ین بزیره ادخال ایدلدك ، طبیعی ، آغاج کووده‌لرندن ولایعد اوروبجك یووالریله مستور طاوانلی بودائره رسمیه‌یه کیردیکمز زمان ، میرزا افندی ماصه‌سی باشنده احترام ایله داورانه‌رق ، بزی قبول ایتدی ، واوطورمق ایچون یرکوستردی . اصل باش مأمور ، یوکسکجه برقاپیدن کورونن دیکر براوداده کمال عظمت شرقیه‌ایله اوطورمش نارکیله‌سیله مشغول ایدی ؛ بزلری نظر مغرور ایله کوزدن کچیردی .

کاتب افندی ، خارجدن ممالك دولت علیهٔ ایرانه

کیره جکلرك ، ایران قانونی موجبنجه ، پساپورطلرینی ایران قونسلوسلرینه ویزه ایتدیرمه‌لری لازم اولدیغنه وعکس حالده ایکی مثلی خرج ویرمه‌لری اقتضا ایتدیکنه دائر بر امرنامه اوقودی . بزده پاره‌لری چوزولدك . شیمدی آرتق بوجزای نقدی کیفیله اوبر اودامزده والیلرمزه یاصلانه‌رق فقط اصلا اویومایارق ، صفا آلود برکیجه کچیردك ! فجرله برابر آرابه‌جی حیوانلری قوشدی . بزده اوقسوت انکیز بایقوش یواسندن وقتبدن اول چیقدق . یوله دوزولدك .

روسلرك ۱۸۸۰ - ۱۸۸۱ ده تورکستان وسطاده تورکمنلره قارشی آچدقلری محاربات خونریرانه‌ده وتکه‌لیلرك قوتلرینه نظراً پك زیاده قوته اولان جنرال سقوبلف قوماندانسنده‌کی اردوی سوق ایدرکن تورکمنلرطرفندن اوغرادیغی هجمات ومدافعات متینه‌یه حتی دوچار محاصره اولان تورکمنلرك خروج حرکتلرنده جنرال پتروسه ویچ کبی قوماندانلرضایع ایتمك رادەلرنده‌کی تلفاته قارشی ، اوراده تحدید حدوده قرار ویرمشلر ؛ وتمدید حدوددن صوکرا خراسان ایله تورکستان تجارتنی تأمین وتزیید ایچون برآرابه یولی آچمشلردر . اویول ، ایشته شمدی بزی سمت مطلوبه کوتورن بویولدر .

باجکراندن صوکرا یول ، برمثلی داها بربادلاشدی .
اوکله اوزری « قوچان » ه کلدك ، آرابه‌نك حیوانلری
دکیشدیرلدی ؛ برقاچ ساعت استراحتدن صوکرا نکراریوله
چیقدق . کنیش شوسه‌نك دونك نقطه‌سنده ، الچاق
بردام اوستنده بردا اوول دومبه‌لك ، برده اسمنی بیلمه‌دیکم
برمتره قادار اوزونلقده ، آلت طرفی بوروشکلنده اوزون
نقره تزئم ایله بایرامی اعلان وتبشیر ایدن بش کیشیلك
عجیب برهیأت سازنده‌یه تصادف ایتدك . « قوچان » دن
صوکراده خاطری صابیلیر . دره‌لری ته‌په‌لری آشدق .
هیچ برمنزلده ایکی ساعتدن زیاده قالمایارق عشق آباددن
مشهده قادار طی رحال ایتدك .

مشهد ، طوپراق برقلعه ایله محصور اولوب بوقلعه‌لرده ،
برقاچ قاپینك اوزرنده ، بکتاشی کلاهنه مشابه ایران طرز
معماریسنده اشکال ایله نهایتله‌نن ایکی ستون ، جالب
نظردر . قاپیدن کیرنجه دوغرو کومروك وپساپورط
دائره‌سنه — که برخانك خانجی اوداسندن عبارتدر . —
کلدك . اشیالریمز وکاغدلریمز تفتیش اولونمشدی .
اوراده ، تورکچه بیلن برقاچ کیشی یه تصادف ایتدك : اجنبی
اولدیغمز ایچون ، براوتل صورمقده ایکن ، سیاه صاریقلی ،
برایران اخوندی : — أوت بویورك ... دیه بزی آلدی ؛
برخانه‌یه کوتوردی . بزی کوتورن اخوند ، سید عباس ،

افغانستان امیرینك بیوك مخدوملری عنایة اه خان معین السلطنة حضرتلری

وبرادری حسین که بونلرده زیاتجی دینیلیرایمش ؛ وأولرینك برقسمنی بزم کبی ظهورایدن یولجیلری قبول ایتمکه تخصیص ایتمشلر . بوأوه کلنجه یه قادار کچمش اولدیغمز دار وبرباد سوقاقلر ، ومائل انهدام ، بری برینه دایانمش دیوارلر ، حاصلی بوتون مشهوداولان شیلر ، اوقادار قسوت انکیز ، بومشهد مقدسك مدنیتی حقنده فکرلریمزده برحزن وألم ، برزنج سقوط حاصل ایتمشدی .. بو ، اوتل ، دیه کتیرلدیکمز خانهٔ قسوت مداردہ ، یره یاپیلمش برصوفره بزی اوزرنده ، معلوم عجم پیده لری ایله ، أت صوبی ، برأت یخنیسی داهابیلمم نه دن عبارت ، وهپسزك صوایچمه مز نك برچاناق احتوا ایدن ، بر آقشام یمکی بیدك که : ایکرندیریجی بررعشه ویرن خاطره سی الآن باقیدر . جناب سیدعباس خان ـ لطفاً ـ صوفره مزی تشریف ایتمش ایدی . عجم پیده لرینی أت صوینه دوغرادق ؛ ـ حالا تعجب ایدییورم ـ بیلمم ناصل ، قاشیقسز اوله رق بوعجم پیده لی أت صوینی بیدك وایچدك . وبوطرزیمك یمك ، آرتق مشهدمقدسدن باشلامشدی . آقشام (مهمانخانه) صاحبنك دیکر برادری سید حسین خان کلدی ، کمال جدیتله برآز کوروشدکدن صکرا ، زیارتجیلر بولوندیغندن بحث ایده رك چکیلوب کیتدی ... یاتمق زمانی کلنجه عباس خان ینه ظهور ایده رك بورایه کلن زوار یاناقلرینی برابر کتیرن اولدقلری وبو ،

عادت اولارق قالدیغی ایچون فضله یاتاقلری بولونمادیغنی ، بناءً علیه بونلرله اکتفا ایدیلمسی رجا مقدمه سیله برقاچ یورغان وایکی یاتاق براقدی . بزم ده ذاتاً بطانیه لریمز اولدیغی ایچون : پك اعلا ، بونلر فضله در بیله .... دیه بیله رك ، اورایه قادارکی حیاتك تبدل ایتمش تحف برکیجه کچیره رك کولوشدك .. وبو ، ایچینه کیره جکمز ، یاشایشك ، اوقادار یکی که : ابتدائی ، مقدمه ، عتبهٔ حیات ابتدائیه یه وضع قدم ایتمش اولدق .

ایرتهسی صباح ، امام رضا حضرتلرینی زیارت ایتمك ارزوسی واردی . اولا حمامه کیتمك ، بورایه قادارکی یوللیلغك توزندن طوپراغندن ، لوثیاتندن تمیزلنمك ایسته یوردق . بزم اغایه اولا بونی سویله دك . ایکی برادر ، عباس وحسین خانلر اوکمزه دوشدیلر ، حمامه واصل وداخل اولدق . بوحمام ، پك باشقا برحمامدی : مدخل ، طبقی بزم حمامللر کبی ، صویوناجق مختلف محللر ، ایکی اوچ آیاق مرمردیون ایله زمیندن یوکسك ... قاپی یه یاقین قاصه باشنده حمامجی اورته ده اوفاق بر حوض ... حمامك اصل بیقانیلاجق ایچریسی ده ، یالکز صویونولاجق یرلری اولمایارق طیشاریسی کبی ، کیردك ... برحوض که : ایچنده کی صو ، صابون کوپوکلریله قیل پارچه لریله ملوث ، وایچنده ایکی اوچ کیشی ، داها دیبه اینمش ، هیچ اولمازسه

كورونمز قالمش ملوناتی أل وایاق حركتلریله صویك سطحنه چیقاریبورلر.. دلاك بزه بوحوضی كوسترەرك : ـ بویورك بورادەییقانەجقسكنز.. دیدی . وبو آندە : ـ أی دیوزەن نردەسك ، كل سویله : بورادن چیقنجه نرەده تمیزلەنەجكنز !.. فریادیله باغیرمق ایستەدم ...

بوبرباد حوضه كیرمەدك. ودلاك ، فقط كمال تعجبله بزه قوغەلرله صیجاق، صوؤقصو كتیردی، هپمزی برر برر ییقادی ، تمیزلەدی . حمامه كیرركن وچیقاركن نعلین كیمك عادتیدە یوق كبی : كیررکن یالین آیاق ، چیقاركندە حوض باشنەقادار یالین آیاق.. حوض باشنده آیاقلر حوضه صوقولوب چیقارلدقدن صوكرا نعلینلر كیلەجك .. وبویله یاپیلمازسه تمیزلەنیلمش عد ایدیلەمز ایمش!.. بونی دخی قبول ایدەمەدك، ونعلینلریمزی كیدك ..

حمامدن چیقنجه ، امام رضا حضرتلرینك زیارتنه كیتدك : كوزل بنا ایدیلمش برجامع ، حولیسنه كیردكدن صوكرا ، تكرار برقاپیدن كیرەرك اصل زیارته داخل اولوناجق قپونك مواجهەسنده بولونولویور . بوراده ایكی قاپیجی اوطورمش ... بزم زیارتجی سید حسین أكیلەرك قاپینك أشیكنی اوپدی. بزدەبالمجبوریه برحركت تمایل كوسترديك . وایچری كیرەجكمز صیرادە ،قاپیجیلر،

صانکه مقطوع ، تیاترو دخولیه‌سی کبی ، پاره ویرلمه‌دن ایچری کیرمك قابل اولمادیغنی عارسز برافاده ایله اکلاتدیلر. بویله مقدس ومحترم برزیارتکاهده منافع شخصیه ایله زواری تعجیزایدن بو آدملرك شوراجقده ایقاع مشکلات ایده‌جکنی دوشونه‌رك ، ایسته‌دکلری پاره‌یی ویرمه‌سنی سیدحسینه تنبیه‌ایده‌رك، ایچری کیردك. تکرار برقاپیدن کیردك ، داها برقاچ قاپی‌یی‌ده کچدکدن صوکرا زیارت مقدسه‌نك بولوندیغی محله کیرنجه سید حسین اوقومغه، وبزده اونك اوقودیغنی تکرار ایتمکه باشلادق . بویله دعالر اوقویارق مرقد مقدسك درت طرفنی دولاشدق. صندوقه‌یه یاقلاشه‌رق اوراده‌دخی دعالر ایتدك . بوائناده تربه‌دار اولان اخوند صاحب ته‌په‌مزه بیتدی. بزه ارائهٔ طریق ایتدی ، وبعدالزیاره پاره آتیلماسی لازم اولان یری‌ده کوستردی !. بزده هیچ ایران پاره‌سی یوقدی، بناءً علیه‌مز ایچون بر کاغده صارارق براقدیغمز برانکلیز لیراسنی، تربه‌دار اخوندصاحب ، برسرعت مخصوصه ایله قاپاراق جیبنه ایندیرمکده قصور ایتمدی . کیرکن وچیقارکن قارماقاریشیق البسه‌لی، یرلره قاپانمش نیازات وتضرعاتده بولونان برچوق زیارتجیلره تصادف ایتدك . بونلردن جوش وخروشه کلهرك آغلایانلر ، باغیرانلر ، باناویر !.. دیه بوتون برآوازایله حایقیرانلر واردی .

بوراده شایان ذکر برشی‌وار : تربه وجامع الکتریق ایله تنویر ایدلمکده‌درکه : مرحوم مظفرالدین شاه زمانینده تأسیس اولونمش، وشاه مشارالیه امام رضا حضرتلرینك چراغجیسی اولدیغی مشعر خط زرین ایله یازلمش بر لوحه‌یی دیواره تعلیق ایتدیرمشدر.

امام حضرتلرینك التون کلیدینی ـ که بونی هرکس کوره‌مزمش! ـ دخی لطفاً کوستردیلر ... زیارت ایتدك؛ حریفلر اوقادارقورنازکه نه‌اولورسه اولسون اولا اوپوب اوندن صوکرا ویرییورلر ... طبیعیدرکه اواویله یانجه آلان آدمك دخی اونا تبعیت ایتمه‌سی لازم اولور .

اوندن‌صوکرا، سوپورکه‌جیلر، بزده قرآن اوقودق، دیه، پاره ایسته‌ینلرك ، کل صوبی سرپه‌رك آرقه‌مزدن قوشان حافظلرك‌حد وحسابی یوقدر ... هپ‌سید حسنه حواله ایدرك حشراتك اللرندن یاقایی‌صیرمش؛ براسلوب ایله‌طیشاری فرلایارق أوه قاچمشدق ....

مشهد مقدسك چارشوسنی، حمامه‌کیدرکن کوردك . اوزری قپالی ، بدستان کبی ، قدیم اصولده . ذاتاً مشهدده قدیم اولمایان یالکز امام رضا حضرتلرینك زیارتکاهلرنده‌کی الکتریق تنویراتیدر ...

مشهدده یدی‌کون قالدق. لکن یدی کون طرفنده

حمام زیارتدن باشقا بریره چیقمادق . آرقاداشلردن رضایك ومحمد افندی بر آز پازاره چیقمق ایسته‌دیلر ؛ مشهده امام رضا حضرتلرینك تربه‌سنه کیده‌جك یولده ؛ پازار داخلنده بربویوك زنجیر وار ، بو زنجیر حدودی ارئه ایدر ، یعنی اورادن اوته‌یه خرستیان اولانلر کچه‌مزلر ؛ بزم آرقاداشلر ، زنجیری کچمشلر ، ایرانلیلر فیتیلی آلمش ، متعصبین کمال حدتله ، فقط برر ایکیشر طوپلانمغه ، کیدرك بویوجك برقالاباالق اولمغه ، تك توك حرکات واشارت تهدیدیه ، باشلامشلر . برکت ویرسین که دائرهٔ تهدیددن فیرلایارق ، تجاوزه تصدی ایدن اولمامش ؛ اکر برکشی تصدیٔ تجاوز ایتمش اولسه ایمش ، پدرك بایراقدارلغنی آکلاتیلنجه‌یه قادار ، او بیکلرجه کیشینك ضربه‌لری آلتنده محو اولمق پك زیاده ممکندی . برتقریب ایله اشبو تهدیدات اورتەسندن قورتولمغه موفق اولمشلر ، برپولیس رفاقتنده أوه کلدیلر . فقط ینه‌پاره مسأله‌سی... بواعلاپولیسه‌ده برقاچ پاره‌ویره‌رك صاوشملر... آرقداشلر بوحمد اولسون آشیردقلری بادره‌دن فوق‌العاده هیجان وتأثر ایچنده ایدیلر... وعباس خان: بن‌سزه دیمه‌دمی ؟ بوراده سوقاغه چیقیلماز !.. اهالی وحشیدر . دیه زمینده برچوق‌اخطاراتده وحکایاتده بولونمغه پك‌مساعد برزمین قازانمشدی ....

آقشام ، آرتق مجبوريت حس ايتدك : سيد حسينه افغانه كيده جكمزى ، بزه مشهدده كى افغان مأمورينى بولويرمه سكى سويله دك . او تاريخده امير حضرتلرى افغانستانى دور وتفتيش ايله هراتده توقف ايتمش اولديغندن مشهدده كى افغان تجارت مأمورى ، امير حضرتلرينه ملاقى اولمق اوزره هراته كيتمش يرينه وكالةً تاج محمد اسمنده ، لياقتسز ، وقيافتسز بر آدمى براقمش..

پك زياده قيليق وقيافت دوشكونى اولان بو آدم ، سيد حسينك سوقيله بركون كلدى ؛ حامل اولديغمز فرمانى كوسترديك . حضرت وكيل نادان وناهل اولديغى ايچون بزى تدقيقات زائده ايله صيقمقدن صيقيلمادى : اسلام اولوب اولماديغمزى تحقيق ايچون بزه نماز سوره لرينى اوقوتدى ، قرآن اوقوتدى ، المزده كى فرمانك تصنيع ايدلمش برشى اولوب اولماديغنى موشكافانه تدقيق ايتدى !.. نهايت ايسته ديكى قناعتى حاصل ايده بيلمش اولمالى ايدى كه: تاج محمدخان حيوان كراجيسى ايچون لازم اولان كاغدى ويردى . شايد بويله بركاغد التمامش اولسه افغان حدودندن ايچرو كيرمك شويله طورسون بورايه قدر كيتمك بيله قابل اولماز .

حركت ايتمك اوزره ايدك ؛ ناكاه امام حضرتلرينك بويوك تربه داري ، شاكردى ايله زيارتمزه كلدى ؛ حضرت

امامك كوهی خط ایله یازلمش برقرآن كریمی زیارت ایتدیردی : هندوستانه كیتدیكندن ، اوراده كندیسنه برچوق پاره‌لر ویرلدیكندن وداها برچوق ماصالردن كمال عظمتله بحث ایتدكدن صوكرا بوقرآن كریمی حتی كورمك بیله هرقوله نصیب دكل ایسه‌ده مجرد بزم خاطریمز ایچون یانمزه قادار كلمك وكتیرمك زحمتی اسیركه‌مه‌دیكنی ، اوقادار طاتسز مبالغه‌لرله اكلاتدی ، اكلاتدی كه . . . نهایت حریفك ألندن قورتولمق ایچون ایكی لیرا فداسندن باشقا چاره‌مز قالمادی .

یدی كون صوكرا برصباح سوار اولارق یوله چیقدق. مشهددن افغانستان حدودینه قادار اولان یول پك جزئی عارضه‌لیدر . مشهددن صوكرا برنجی منزل ، « سنك بصد » دیدكلری كاربانسر ایدركه ، بویوك بركاركیر ایله قاریشیق اسكی قلعه‌لر طرزنده بنا ایدلمشدر . واصل اولدیغمز آقشام ، بوبش آلتی كیشی‌یی آلابیله‌جك برحجره‌ده، حیوایلر ایله برابر ، كیجه‌یی كچیردك. صانكه، باشی بوش براقلمش دوه‌لر ، بزم سفالتمزی سیرایدییورلكی ایدیلر . . . ایرته‌سی كونی صباحلین حركت ایتدك ، آلتی فرسخ یول قطع ایده‌رك « فریمان » ه كلدك . بوراسی‌ده اوراسی كبیدر . بورادن صوكرا هردوردر بشر ساعت مسافه‌ده‌كی « كارزنو » ، « اسماعیل آباد »

« عباس آباد » کاربانسز ایلرینی کچدك ؛ ایرانك صوك مرحله‌سی ، حدود باشی اولان « کازیز »ه واصل اولدق ؛ ایران کومروکی دخی بورادەدر . « کازیزنو » دن صوکرا کی جوار کویلرك اهالیسی تاتار ، وشیعی المذهب درلر . . .

حدوددە تذکره‌لریمز یوقلاندی ، قید ایدلدی ، اشیالریمز معاینه وتفتیش اولندی . بوراسی دیکر کویلره نسبتاً داها بویوك اولوب ، کومروك مأمورینك اوطوردیغی اوك پنجره‌لرنده جام واردر !.. مأمور ، ارمنی ایدی . اوکرن ، بوایشلری بیتیردکدن صوکرا یوله چیقدق ، بیطرف منطقه‌یی کچدك . اقشام اوزری ، افغان حدودی اوزرنده ایلك نقطه اولان « کافرقلعه »یه واصل اولدق . « کازیر » دن بورایه قادار دورت فرسخ مسافه قطع ایتمشدك .

« کافر قلعه » بویوجك برقلعه‌اولوب ، ایچنده ایکی یوز سواری آلابیله‌جك آخورلری ، ودائراً مادار اودالری واردی . آقشام ، قلعه‌یه واصل اولدیغمز زمان ، بزه یرکوسترديلر ، ویرکوسترن اون باشی ، یاخود چاوش ، یرمزده ایصینه بیلمه‌مز ایچون آتش دخی یاقدیرمشدی . بورالك مأمورینه فرمانمزی کوسترديك صباحه قارشی قوصاندن اورایه کیتمکلکمز ایچون خبر کلدی . صباحلین ایرکندن ، اوچ سواری رفاقتیله قوصان ایچون یوله چیقدق . قوصان ، کافر قلعه‌دن صوکرا

برعسکری موقع اولوب ، بر بولوك سواریسی ، وحدود مأمورلری بوراده مقیمدر . اولدقجه واسع برقصبه‌در . قلعه‌لری ، بعض خرابه‌لری الآن موجوددر بوراسی ماضیده دفعاتله تورکمن هجماتنه دوچار اولارق خراب اولمش ، تکرار بنا ایدلمش .

بزی دوغرو « حیدرخان » برینك أوینه ایندیردیلر . وبو بیت حیدرخان بریر اوداسندن عبارتدی . بزی کورن خلق ، شیمدیکی قادار کورمه‌دکلری برشیلر کورمش اولدقلری ایچون أولرندن چیقیورلر ، سیرمزه کلیورلردی .

آقشام ، « دفه‌دار » دینیلن برسواری اونباشیسی ، قایجیله قاصاطوره‌سیله یانمزه کلدی ، وکیجه‌یی بزمله برابر کچیردی . وبوندن باشقا برقاچ عسکر داها خدمتمزه تعیین اولوندی . بوراده اثر مهمانوازی کوردك .

« غلام نقشبند خان » حدود محافظی ، آق‌صاقاللی ، غایت ایی برملازم ، بر آقشام‌نامزه برضیافت ویردی . بو ضیافتده شرقه ، وافغانستانه مخصوص اصولده یمك بیدك . یدی کون بویله قالدق . نهایت هراتدن امر کلدی . بزده تکرار باشقا محافظلر ومهماندارلر ایله یوله چیقدق .

پهلوان کوره‌شدیرمك ، کوچك اویناتمق کبی شیلر ، قادین فیستانی وداها برطاقم قیافتلرله عادتا قارناوال

اکلنجه‌لرینه بکزه‌ین ، وفقط سویهٔ مدنیه‌لریله متناسب ملوث ، قارماقاریشیق اکلنجه‌لر افغان دیارنده دخی پك زیاده رواجده اولدیغنی استطراداً ذکر ایتمك لازمدر .

حرکتمزدن اوچ ساعت صوکرا «تیرپول» ه واصل اولدق . بوراسی کومروك محلیدر . وبوراده بولونان مأمور، حقمزده پك زیاده نزاکت کوستردی . بوراده «قوصان» صویی اوزرنده مکمل ، فقط آرتق سنه‌لرك تأثیراتیله خراب برکوپرو واردرکه وقتیله انکلیزلرك یاپدیرمش اولدیغنی روایت ایدییورلر . بوندن صوکرا «رباط شباش» ده یوکسك برتپه‌ده‌کی کویده، غایت نظر آشوب منظره‌لی براوداده کیجه‌یی کچیردك . «رباط چرخه» کاربانسرایندده برکیجه قالدق . وهراته اون دقیقه‌لق برکویده‌ده برکیجه‌یی کچیردك بوراده مشهد شهبندری عبداه خان ایله مشرف اولدق بو ذات نازك تربیه‌لی وقوفلی برذات ایدی مشهددده بولنه‌مدیغنه‌تأسف ایده‌رك اثر نزاکت کوسترمشدی . وبزم حیوانله کوچ کچیدیکمز یرلردن ارابه‌ایله کیده‌جکنی کمال حیرتله کوردك .

هرات

هرات شهری — هرری روت نهرینك صاغنده منبث بروادیده مبنی اولوب ۱۳ عصرده انشا اولنمش اولان

مكمل برجامعك اليوم پك قديم وغايت مصنع موزاييك، كوفى خطوط ايله مزين اولان يالكز التى مناره سنك حرابه‌سى موجوددر . نفوسى ٤٥,٠٠٠ روس موقع مستحكمى اولان قوشق بركونلك مسافه‌در. وحراسـاندن وروسيه هندوسـتانه كيده‌جك مسـتولى اردولرك خط الحركاتى اوزرنده بولنديغندن اهميت عسكريه‌سى زياده‌در .

شهر دائراً مادار طوپراق برقلعه ايله محاطدر. قلعه درونده ايكى بيك قادار خانه واردر . شهر ، جوارى پك زنكين ميوه باغچه‌لريله دولودر . هرات جوارنده‌كى لايعد زيارتكاهلر ميـانده ، حضرت عبـدالله انصارك مدفن مباركلرى‌ده واردر .

هراته داخل اولونجـه ، دوغرو هرات أتابكنك اقامتكاهنه كوتورولدك . والى حضرتلريله مشرف اولدق. والى، بوجسيم دائره‌نك ميدانه ناظر براوداسنده ، پنخره‌يه ياقين ، مزين برمينـدر اوزرنده اوطورويور ايدى .

موسم قيش اولديغندن اوجاق يانيورايدى. ومستطيل الشكل اولان اودانك ميدانه باقان پنجره‌سنه ناظر ديكر كوشه‌سـنده برقاريوله واردى . والى ، محمد ثرور خان بزه بش دقيقه قادار ابذال التفات ايتدكدن صوكرا ، يورغون اولديغمزى تقدير ايده‌رك اسـتراحتمز ايچون مساعده ايتدى .

بوقوجه دائره ده، بوطاقم معوج مردیونلردن اینه رك، برچوق قاپیلردن کچه رك بزه تخصیص اولونان یره داخل اولدق . بوراسی ، والی حضرتلرینك دربار یاپدقلری میدانه ناظر ، بویوجك برصالون اولوب ، قویو قیرمزی زمین اوزرینه یالدیزلرله منقش ایدی . وتأمین استراحتمز ایچون ممکن اولان اهمیتك دریغ ایدلمه دیکی کورونویور ایدی . یمکده بیله بزی کندی کندیمزه براقمغی دوشونمشلردی .

یمك ، یره سریلش مشینلی برصوفرا بزی اوزرنده ، دورت بش قاراوانه ، فقط هربری مختلف طرزده پیشیرلمش پیلاو ، برقاچ سبزه ، طورشو ، قاوون ، قارپوز .... موسمی اولمازینی حالده اوزوم و آرمود .... میوه تبسیلری کونده ایکی اوچ دفعه تبدیل اولنوردی .

کزمکلکمز ایچون هربریمزه ده حیوان تخصیص ایدلمشدی . بوطرز مهمانوازی مظهریتی ایچنده ، هراتده یدی کون قالدق . وبومدت ظرفنده لوازم سفریه مز احضار ایدلدی . بزه اورا لسانینده پوست دیدکلری طوپوقلره قادار اوزون، قویون پوستندن معمول کورکلر ویردیلر . افغانستانده بونوع کورکلر همان عمومی کیبدر، چاریق ، یول ایچون یاتاق یاصدیق ، حاصلی هیچ برلازمهٔ سفریه مز اهمال ایدلمه دی . هرشیئی حاضرلادیلر .

بو برهفته ظرفنده آقشاملری آتلره بنه‌رك هراتك قلعه‌سی خارجنده تمرین ایدردك ، برکون ، والینك اوداسنك اوکنده کی میدانده برطابور عسکر ، ادمان تعلیمی یاپمشدی ، عسکرك قیاتی خایلی منتظم ایدی . تعلیمك ختامنده نائب الحکومه محمد ثرورخان عسکره مؤثر برنطق ویره‌رك هپسینه هدیهٔ نقدیه توزیع ایتدی. بوندن ، والینك علوجنابی وسماحت شخصیه‌سی دخی شایان ذکر ایسه‌ده ، شوشکل ، طرز عسکری جهتیله افغان حکومت اسلامیه سینك شوکت وقوتی استدلال ایدیله بیلیردی .

« هرات » ك أولری عربستانده اولدیغی کبی هپ طوپراغدر . چارشیسی ، اوستی قاپالی ، بدستان طرزنده اولوب اوفاق ، تفك ، غیرمنتظم دکانلر ، ودار سوقاقلردن عبارتدر بورا اهالیسی ، اجنبی نامیله همان هیچ کیمسه‌یی کورمه دکلرندن بزه پك زیاده حیرتلرله باقیورلردی . کزمکه چیقدیغمز وقت یانمزده کی اونباشی ، (خبردار) دیه سسلهنه‌رك بوجم غفیر آراسندن بزه یول آچاردی . آرتق کون کلدی : اون سواری ، آشجی ، خدمتجی ، مکاره‌جی محافظ کبی برقافلهٔ محتشمه ایله ، ووالی محمد ثرورخانه برووداع احترام وتعظیمکاری‌یی ایفا ایده‌رك یوله چیقدق .

هراتدن کابله اوچ یول واردر . بونلردن بریسی ترکستاندن ، بریسی جنوبدن قندهارطرفندن ، اوچنجیسی ده داغ یولی اولان هزاره جات جهتندن کچر . هزاره جات یولی اولکیلره نظراً داها کسدیرمه در . کرك تورکستان وکرك قندهار طریقیله کابله قرق کونده کیدلدیکی حالده هزاره جات یولیله ، هرکون برمنزیل یعنی : اوچ درت ساعت مسافه قطع ایدیلهرك یالکز یرمی آلتی کونده واصل اولویور . الك یاقین بولونمه سی حسبیله هزاره جات یولنی ترجیح ایتمشدك .

برنجی رباط ، هراتدن ایکی بوچوق ساعت صوکرا پل پیر رباطی ایدی .

رباط : افغانستانده سرکاری ، یعنی حکومت طرفندن انشا اولونمش کربانسر ایلردرکه : پیاده یوروپیشی ایله علی الاکثر اوچرساعتلك مسافهلرده بنا ایدلمشلردر . هرکاروان ، کونده برر باط قطع ایدر . قرق بش اللی متره مربعنده بولونان بوقوناقلر قاپیسندن داخل اولونجه صاغ وصولده کدامدار ، رباطده آرپه صامان ، وسائر ادوات صاتان وحکومت طرفندن معین صاتیجیلرك اودالری ، صوکرا دیکر برمیدان اورته سنده برمسجد ، وبونی دائراً مادار اوفاق اوفاق اودالر ودیکر طرفده آخورلر اشغال

وتوقیف نظر ایدرلرکه ، بررباطی کورمش اولمق هپسنی کورمش اولمق کبیدر. چونکه : هپسی عینی شکل وحالدەدر . قاپیدن کیریلنجه دیوراده برنظامنامه کورولور . بونظامنامه ده یولجیلرك قیون، دوه کبی حیواناتك کیجه یی کچیرمك ایچون ویره جکی فیأت مقدرلری محرردر. بوده پك جزئی برشیدر. افغانستانده هنوز موجود خان واوتل کبی مهمانخانه لره اولمادیغی ویوللرده بارینیله جق مسکنلر بولونمادیغی جهتله حکومتك بومؤسسه لری یولجیلره فوق العاده سهولت واستراحت تأمین ایتمکده درلر. بعضی رباطلرده جزئی عسکر ده واردر. عینی زمانده بونلر، قلعه وظیفه سنی ده ایفا ایتمکده درلر، کاملاً طوپراق اولوب دیوارلرینك تخلری یاریم متره دن فضله در .

ایرتسی کون ینه هرات وادیسنی تعقیب ایتدك . یولك صولنده « دویندر » داغلرینك انکلرنده برچوق پیکارلر وار ایدی . جنده خان قریه سندن صوکرا پیل پیری یه سکز فرسخ مسافه ده قریهٔ ماروا کوینه یاقین عینی اسمده کی رباطده کیجه له دك . اوچنجی کون ، ماروا رباطندن صوکرا ، اوبه رباطنده قالدق . بورباط ایله اولکی رباط آراسندکی مسافه ۱۱ فرسخ اولوب بوندن ایلریده هریاریم ساعت مسافه ده برفرسخ اشارتنه تصادف اولونور .

قیافت عسکریه‌ده

اوبه قریه‌سندن صوکرایول غایت‌دار وادی‌یی تعقیب ایدییوردی . تغور صوررباطنه ایندك که اونك مسافه‌سی، دیکرلرندن آیری اولارق ؛ آلتی ایدی. بورادن صوکرا یول ، نهرك صول‌طرفنده‌کی عارضه‌لی أتکلردن کچن دار وطاشلق برخطی تعقیب ایده ایده خواجه چشت رباطنه ایندی.

آلتنجی کون ،خواجه چشتدن صوکرا ، هرات نهرینك وادیسنی کچدکدن صوکرا دیکر وادیلردن وتپه‌لردن ، غایت دولامباجلی برطریق یورودك . اوکیجه‌یی رباط حارزارده ، ویدنجی کون عینی اعواجلر ودولامباجلر قطع ایده‌رك ، غایت لطیف برمنبع صوینك کنارنده یمك ییدك . هرکون یولده برایکی ساعت مسافه کیتدکدن صوکرا توقف ایدییور ، ترکمانلرینزدن نواله‌لرایندیره‌رك نواله‌چین اولوبوردق ؛ هپ بونواله چین‌اولمقلر کوزل صوباشلرنده، آغاچلقلر آلتلرنده اولوبور ، بوتون برسفریلك مشاق وزحمتی بوصورتله اخذمکافات ایدییوردی .

سکزنجی کونی ، غایت‌مرتفع داغلردن کچدك ؛ یول، پك قاریشیق ایدی. اراضینك زیاده داغلق اولمه‌سندن یول ، بعضاً یکنسق دره‌لره اینیور ، بعضاً اك یوکسك ارتفاعلره چیقیور ایدی . بویله‌جه ایکی طرفی یالچین

قايالرله بر عظمت طبيعيه عرض ايدن بربوغازى كريده براقه بيله‌رك تنكيازو رباطنه كله‌بيلدك . دوقوزنجى كونى غايت مرتفع ايكى داغ آشدق . وادى‌يه ، اينه‌جك يولك صول طرفنده درت بش دانه قورده تصادف ايتدك . مهماندار يمز نقشبند خان ، هرنه قادار مارتين آلارق حيوانى سورديسه‌ده، قورتلر، اكلاشيلان آچ اولمادقلرى ايچون ، قاچشلردى . وبزكمال آسودكى ايله شارك رباطى صوكنارينه ايندك .

هزاره جات يولى ، هند قوش داغلرينى تعقيب ايتديكندن يول ، همان هركون ، عينى منظره‌دن عبارت داغلردن ، دره‌لردن كچيوردى. كندرپم رباطنه، سفرك اونجى كونى واصل اولمشدق .

بوندن صوكراكى رباط ، رباط تره‌بلاق ايدى . آهنكران رباطى ، اكثريسى كبى دولامباجلى يوللردن كوتوره‌رك هرات صوبى كنارنده بريره ايندريدى . بوراده‌رباط جوارنده متنوع مرمر طاشلرى پارچه‌لرينه تصادف ايتدك . آرتق ، متعاقباً « كوسيه » و « بادكه » رباطلرينى‌ده قطع ايتمش بونوندق . ١٥ نجى رباط ، دولتيار- قريه‌سنك جوارنده، لطيف بروادیده ٦ فرسخ مسافه‌ده ايدى . بورايه قادار اولان رباطلر ، هرات ولايتنه تابعدر .

هرازه جنكيزخان ايله برابر كلوب وحواليده هزار هزار توطن ايتمش اولان افراد جنكيز ، آرتق بوديارك اهاليسى اولوب قالمش ، وبطندن بطنه تماماً يرليشمش ايسه‌ده الآن قيافت وسيمالرى روسيه تورکلرينك طبقيسيدر. بونلرك مسكون اولدقلرى اراضينك صرب وقوة انباتيه‌سى بوسبيله فقير بولونمسنه رغماً اهالينك أولرى خايلى منتظم وطاشدن ، عادتا قلعه رصانتنده ايدى . حيوان يتشديرييورلر ، وقادينلرى برك تسميه اولونان برنوع شاياق نسجيله اشتغال ايدرلر .

افغانستانده كى شياقلرك اك اعلاسى هزاره‌دن چيقار. وقتيله افغانليلر ايله بينلرنده شيعيلك سنيلك كبى تعصبات مذهبيه‌دن متولد منافرت و نفاق واردر . حتى امير عبدالرحمن خان زماننده بونلرك اوزرلرينه عسكر سوق ايدلمش ، قلعه‌لرى تخريب ، كنديلرى تدمير اولونمشلر ؛ قادين وقيزلرى كابله كتيرەرك ضاتيلمش‌لر ايمش . . . . واليوم كابلده كى جاريه‌لرك اوزماندن قالدينى روايت ايديليور .

امير حبيب الله خان حضرتلرى ، عصر حاضرده انسان آلوب صاتمه‌نك انسانيت واسلاميته نه قادار عار وشين اولديغنى تقدير بويوردقلرندن اشبو اخذ واعطاى

سفیلی منع ایتمشلردر . یعنی الیوم افغانستانده جاریه تجارتی قالمامشدر .

قزل ، سقوه لعل ، کرمان ، ازغرات ، پنج آب ، زرسنك ، مارخانه رباطلری کچیلدی ؛ کابل جوارنده جارده دیزیلمن وادیده قلعه فیض ده برکیجه قالارق وصولمز ، شهره بیلدیرلدی . ایرته سی کونی علی الصباح یوله چیقدق . ساعت اوچده ، یولمزك اوزرنده ، سرای باغچه سنده ایکی فسلی کورمشدك که ؛ بواوزاق ، وطنمزدن بعید اندر بعید مملکتده ، وطنداشلرینی استقباله کلمش حسن حلمی وعلی فهمی بك آرقاداشلریمزی کورمك ، بزم محروم ومتحسر روحلریمزده ناصل بر هیجان حار و سوزشدار احیا ایتدی . بر ایکی دقیقه اوزاده قالارق ، بو عزیز آرقداشلرله اوپوشدکدن صوکرا ، کابل شهرینه کیردك .

خارجیه مأموری شاه بك خان ومعیتی طرفلرندن استقبال اولوندق . ودوغروجه بزلره تخصیص ایدلمش اولان امیر شیرعلی خانك باغی ایچون تکرار یوله چیقدق ؛ باغه وارمادن بایراقلرله دونادلمش براوفاق قیشله قابیسنده کی قره غول بزی سلاملامقده ایکن تورکجه قوماندالر ویرن بیکباشی ..... ونظام قره غولی کبی قابیلرینه معلق تورکجه یازیلر کورمه مز ؛ وطن جدالغك حزن یتیمیله صیزلایان قبلرمزه باران حظ وسرور ، قطرات

تسلی وامید سرپدی . ونهایت اقامتکاهمزباغه برنشوهٔ روحیه ایله کیردك :

موقع جغرافیسی

افغانستان ، آسیانك همان مرکزنده بر امارت اولوب شمالاً ترکستان، غرباً ایران ، جنوباً بلوجستان شرقاً ایسه هندوستان ایله محدوددر . مساحهٔ سطحیهسی ۷۲۰,۰۰۰ کیلومترو مربعی اولوب نفوسی ۷,۰۰۰,۰۰۰ قدر تخمین اولنمقدهدر . اراضیسی داغلق ، اولوب هالایا شعباتندن اولان وافغانستانك شرقدن غربنه قدر امتداد ایله سلسلهٔ جبالی تشکیل ایدن هندقوش داغلری اوزرنده ٦,٠٠٠ مترو ارتفاعنده ذروهلر موجوددر .

حدودلری

شمال حدودی روسیه ایله اولوب عجم حدودینی تشکیل ایدن روت نهرندن صوکره اق رباط داغلری روسیهده قالهرق قرهتیه ومرغاب نهریاوزرنده، روسلرك مواقع مهمهٔ عسکریهلرندن مروه شمندوفر ایله مربوط قوشق موقع مستحکمی هراته برکونلك مسافهدر .

مرو ـ قوشق شمندوفری عسکری بر خط اولدیغندن

قاله‌رق ، رباط صوبی حدوده عموداً جریان ایدر . رباط موقعدن صوکره ایران حدودینك مبدئی اولان کوه‌ملك طاغلرینه قدر اولان حدود منطقه‌سنی غودی ریح بطاقلغی تشکیل ایدر . بورادن اعتباراً سیستان باشلارکه هلموند نهری اوزرنده‌که فتح اباده قدر ایران طرفنده ترش آب، حارزار، سه‌قوها ، موقعلری واردر بوقسم‌ده کاملاً اچیقدر. قلعه‌فتح‌دن، صوکره (نای‌زابه) قدرحدودی هلموند نهری تشکیل ایدر ، وایران قسمندن ناصراباد موقعی اولوب بورادن اعتباراً حدود اوزرنده باندان، اوخبان ، کیشه موقعلری ایرانه عائددر هامون کوللرندن صوکره حدود شماله دوغرو تبدیل استقامت ایدرك افغانه عائد دام دامدن ینه افغانستانه عائد باندانه قدر حدود منطقه‌سی دوزلکدر. بعده کوه یاقاس داغلری حدودی عموداً قطع ایدر بورادن صوکره افغانستانك حدودنقطه‌سی اولان حراسان وهرات‌راه تجارتی اوزرنده بولنان کافرقلعه ایله ایران طرفندن کاریز موقعی اره‌سنده‌کی اراضی‌ده اچیقدر. بعده برچوق ترکمن مهاجما- تیله متعدد دفعه‌خراب اولمش، قلعه وقشله‌لرك خرابه‌لری الیوم‌موجود بولنان ، قوصان موقعی افغانه عائد اوله‌رق حدود ، روت نهرینه اقان قوصان صوییله ایریلیر روسیه حدودینه قدر بویله‌جه دوام ایدر . بورالریده

نسبةً داغلق ایسه حرکات عسکریه مساعد وادیلر واردر .

حدودلر صوك درجه محافظه اولنمقده اولدیغندن افغان حدودندن ، فرمانسز هیچ برکیمسه‌نك کیرمه‌سی قابل دکلدر . حدود مفرزه‌لری ، سواریلر هر آلتی آیده تبدیل اولنوب ضبط وربط پك شدتلیدر .

داغلری

افغانستان اراضیسی داغلق ایسه‌ده باشلیجه‌لری همالیه شعباتندن هندقوش سلسلهٔ معظمه‌سی اولوب ایران حدودینه قدر شرقدن غربه دوغرو مختلف اسملرله امتداد ایدن هندقوشدن شمالهٔ ایریلان برقول بدخشان داغلرینی تشکیل ایدر . اشبو سلسلهٔ جبال کثیف اورمانلرله مستوردر . جنوبه ایریلان برقول ایسه کابل نهرینه قدر ایمش اولان کافرستان داغلرینی ، کذا اورمانلق ، چنکلك اولان غوربند وپاغمان داغلرینی حصوله کتیرر . ومختلف نامللرده کی هرازه داغلرینه ایریلیر . بامیان جوارنده ، کوه بابا ، کوه جعفر وبونلرك غربنده کوه حیصار داغلرینی تشکیل ایده‌رك غربه دوغرو امتداد ایدن سیدکوه سلسلهٔ جبالی ، وهراتك شمالنده‌کی پاروپا میسوس داغلری بوقولدندر .

وترکستانك بللی باشلی داغلرندن ، میمنه‌نك جنوبنده بند ترکستان نامنده داغلرواردر . کابل صوینك جنوبنده وافغان حدودنده داقعا ایله قورام اره‌سنده سفید کوه داغلری ایله غندومك محاربهٔ مشهوره‌سنك واقع اولدیغی غندومك داغلری واردر . (اشبو محاربه‌ده افغانستانه ایلك کیره‌ن انکلیزلر تمامیله محو اولمشلردر) قندهار جوارنده ارغاند نهری اره سنده مختلف نامله‌رده برچوق داغلر ، موجود ایسه‌ده غزنه جوارنده کل کوه قندهارك شمال شرقی استقامتنجه ممتد سرطان داغلری باشلیجه‌لرندندر .

انهار

افغانستان اراضیسی داغلق وعارضه‌لی اولمق مناسبتیله برچوق صولر موجود ایسه‌ده بونلرك برچوغی یازقیش جریان ایتمیوب یازین قورو دقلرندن باشلیجه نهرلرندن کابل نهری ، منبعی کوهی بابا داغلرندن اله‌رق کابل ، جهارده وادیلرینی اسقا ایله لوغار صوینی وشمالدن پنج شیر و دها برچوق صولرایله برلشه‌رك جلال ابادده اولدقجه جسامت کسب ایدر جلال ابادن صوکره دخی جنوبدن سفید کوهدن وشمالدن کافرستان داغلرندن نبعان ایدن صولرایله برلشوب داقعا موقعنده شماله دوغرو تبدیل استقامت ولالپورده

تکرار ایستقامتنی دکشدیره‌رك ، جنوب شرقیه دوغرو خیبر داغلرینك شمالندن کچه‌رك ، پشاوره هندوس نهرینه منصب اولور .

شمالی افغانستانده ام دریایه آقان برچوق صولر واردر . بدخشان داغلرندن چیقه‌رق بش التی قولدن برلشه‌ن فوفشاصوبی ، جبل سراج داغلرینك شمالندن چیقان وبامیاندن کلن ، صولرله برلشه‌ن چوی کلان نامنده کی صوبی شرقدن آلان قوندوز نهری ، خان آباد وقوندوز موقعلرندن کچه‌رك ام دریایه دوکولور .

مزار شریف ، و وقتیله ترکستانك پایتختی بولنان بلخ قدیمدن کچن بالح صوبی ده شماله اقار .

کوه حیصار ودولتیاردن کلن صولر ایله برلشه‌ن وشمالدن شیرازطرفلرندن نبعان ایدن ایرماقلرله فیروز کوه سلسلهٔ جبالنك شمال اتکلرندن چیقان متعدد صولر ایله برلشدکدن صوکره ، مرغاب صوبی ، شاه شهددن صوکره بند ترکستانك جنوب داغلرندن چیقان صولرایله ده برلشیر وبالا مرغابده میمنه‌دن و روسیه‌دن کلن صولریده الحق ساران موقعنده حدودی بالمرور پنج ده دن مروه آقان مرغابه ملاقی اولور . مرغا بك دیکر برقولی دخی فیروز کوهدن نبعان ایده‌رك پنج ده ده برلشیر ودیکر اوچنجی برقولی ایسه قوشق موقع عسکریسندن و غربدن کلن

صولر ایله چمن بند موقعنده برلشه‌رك کذا مرغابه آقارلر.

بونلردن باشقه کوه حیصاردن نبعان ایدن، دولتیار واهنکران موقعلرندن مرو، رایله غربه دوغرو آقان هری روت نهری بندی بامیان وسیدکوه داغلرندن کلن متعدد صولریده الیر. تامیان وداسخان موقعلرندن بالمرور هرات صوینی شمالدن الیر وجنوبدن دیکری ایرماقلرله برلشوب قوصاندن کچهر وکافر قلعه‌دن اعتباراً شماله دوغرو تبدیل استقامت له حدودی تشکیل، ایدر وغرمدن تربت شیخ جامدن ومشهددن کلن صولرله ایله ده برلشیر.

غزنی جوارنده کی کل کوه داغلرندن چیقان وآب استاده کولنه دوکیلان پالتو نهری، ارغاندا نامیله هزاره داغلرندن نبعان ایدن وجنوبده افغانستان ایله بلوجستان حدودلرینی تشکیل ایله چمن موقعندن صوکرا شماله دوغرو تبدیل استقامتله قندهار جوارنده بر چوق صولر ایله برلشه‌رك قبلایست موقعنده کوهی جام قلعه، تیرین داغلرندن چیقان هلموند نهرینی الیرکه، نهرمذکور سیستان ایالتی اسقا ایله قلعهٔ فتح‌دد برقوس یاپه‌رق افغان وایران حدودلرینی بالتشکیل هامون کولنه منصب اولور.

بندی بایان طرفدن چیقان فراح روض نهری زاوح موقعنده صالمان روض نامیله صاغدن بر صو ایله برلشه‌رك دولت آبادن جنوبه دوغرو تبدیل استقامت

ایده‌رك کذا هامون کولنه آقار . مذکور کوله منصب اولان حاروت نهری ایسه ادراس‌قاند صویی نامیله ادراس قاند جوارنده‌کی داغلردن‌منبعنی اله‌رق سبزوار، اخوندی رستم، موقعلرندن مرور ایده‌رك هامون کولنه آقار.

کوللری

افغانستانده‌کی کوللردن باشلیجه‌لری بدخشان جوارنده شیوه کولی، کل کوهك شمالنده ناوار کولی، آب استاده کولی، ایران حدودنده جسیم هامون کوللری، رجستان چولنده اوفاق تفك کوللرکار ایله بلوجستان حدودنده غودی زیرح بطاقلقلرندن عبارتدر.

افغانستان مختلف ارتفاعده وادیلر یایلالردن عبارت بولندیغندن هواسی پك مختلفدر. مراسم اربعه‌نك اجرای احکام ایتدیکی مختلف اقلیملر موجوددر.

شمال طرفلری بدخشان وقتاغان ولایتلری داغلق وعارضه‌لی اولوب صوئوق وترکستاندن هرات ولایتنه قدر ترکستان افغانیده اووه‌لردن باشقه جنوبده داغلق اقسامده، هوامعتدل ایسه‌ده، هرانك روزکارموسمی پك شدتلی اولوب آیلرجه متمادیاً سرت روزکارلر وزان ایدر کافرستان ایالتی، هندقوشك جنوب طرفلری صوئوق،

هزاره محیطی ایسه تمامیله افغانك شرقندن غربنه دوغرو امتداد ایدن سلسلهٔ جبال اوزرنده کی قطعه اراضی سرت وصوئوق ایسه ده هواسی صاغلامدر. نفس کابل وجوارنده مراسم اربعه حکمنی تمامیله اجرا ایدوب هوا معتدل، جلال آباد ولایتی منحط اولدیغندن صیجاق اقلیمده در. بورادن اعتباراً افغانستان جنوبینك هواسی، قندهار وجواری عادتا صیجاق اولوب بورالره قطعیاً قاردوشمز. رجستان چولی سیستان ولایتی قوملق وعربستان مثللو شدتلی صیجاقلر یاپار. افغانستانك هواسی عمومیتله صاغلامدر.

مشهور شهرلری

دارلسلطنهٔ کابل، کابل نهری اوزرینه مؤسس بر شهر قدیم اولوب تخمیناً ۱۰۰,۰۰۰ قدر نفوسی جامعدر. اطرافی داغلرله محاط وکابل نهریله اسقا اولنان گنیش ومنبت بروادی ده کی شهرك منظره سی بك لطیفدر. بالاحصار جهتنده کی اسکی کابلك، بوتون قدیم شهرلرکبی سوقاقلری دار، اولری حفظ الصحه یه غیر موافق برطرزده ایسه ده صوك زمانلرده یاپیلان بنالر اولدقجه منتظم اولوب جاده لر، سرایلر، کوشکلر برمنظره دلرباعرض ایده در شهرمذکور ۱۷۷٤ تیمورلنکك اوغلی باریور پادشاهه مقر اولمشدر.

و ١٨٣٩ دن ١٨٤٣ قدر درت سنه انكليزلرك النده قالمشدر. فوق العاده اعماره مستعد هواسی معتدل باغلری باغچه‌لری زنگین برشهر شریندر.

قندهار

قندهار، هلموند نهری جوارنده منبت براراضیده ٦٠,٠٠٠ نفوسلی برشهر قدیم اولوب، اسکندر طرفندن بنا اولنمش و برچوق دفعه‌لر، مهاجمات و محاربات یوزندن خراب اولمش ایسه‌ده ایلك افغان پادشاهی اولان احمد شاه طرفندن تکرار بنا و اعمار ایدلمشدر. باشلیجه تجارتی قماش، باقر ادواتی وسائره تشکیل ایدر. نهرجوارنده غایت زنگین برالتون معدنی موجوددر. قندهار ١٨٣٩ دن ١٨٤٣ سنه‌سنه قدر انکلیزلرك النده قالمش ومؤخراً استرداد اولنمشدر.

قندهار ایراندن وروسیه کلن حرکات عسکریه مساعد شوسه اوزرنده اولمسی، وبلوجستان شمندوفرینه برکون مسافه‌ده بولنمسی، وهندوستانه اینه‌جك مستولی اردونك خط الحرکاتی اوزرنده اولمسی، اعتباریله اهمیت سیاسیه، وعسکریه‌سی پك زیاده‌در.

غزنی

غزنی — اورغانداب منبعی جوارنده . ١٥,٠٠٠ نفوسلی برشهر قدیم اولوب یوللری منتظم وهواسی غایت صوئوقدر. روسلرك ترکستان قلعه‌لری شکلنده قلعه‌لری واردر. معموریت ماضیه‌سیله اشتهار ایتمش اولان شهر مذکور ١٠٣٠ ده غزنویلرك پایتختی اولمشدر . سلطان محمود غزنوی حضرتلرینك غایت کوزل تربهٔ شریفه‌لری الیوم موجوددر. ١١١٦ ده عجملرك الپه کچمش ، ١١٥٨ تکرار سلطان علاءالدین طرفندن استرداد اولنمش ، و ١٨٣٩ ده انکلیزلرك ید ضبطه دوشمشدر. اووه‌لری ، یایلالری ، پك مکمل اولدیغی کبی قندهار، کابل، ولاهور یوللرینك محل تلاقیسنده بولندیغندن تجارتجه دخی مهمدر.

بلخ

بلخ شهر قدیمی الیوم برخرابه‌دن عبارتدر. بلخ کابلدن ترکستانه کیدن طریق مستقیم اوزرنده‌در . زمان قدیمده خطوط تجاریه‌نك مرکزی اولان اشبو شهر جسیم ١٢٢٠ سنه‌سنده قسماً جنکیز خان طرفندن تخریب ایدلمشدر . الیوم معموریت وعظمت ماضیه‌سندن، محتشم مرمر سرایلرك وسائر مبانینك اقتضا قالمشدر.

قیافت ملکیه‌ده

شهر الیوم مزار شریفه نقل اولنمش اولدیغندن روسیه ایله اهمیت تجاریه‌سی کوندن کونه ارتمقده‌در .

تقسیمات سیاسیه‌سی

افغانستان : کابل ، جلال‌اباد ، کافرستان ، بدخشان ، قتاغان ، تورکستان ، هزاره ، غزنی ، قندهار ، سیستان ، هرات ولایت واپالتلرینه منقسمدر .

ولایتلر : نائب‌الحکومه‌لر یعنی والیلرطرفندن اداره اولنورلر .

حاکملر : نائب الحکومه‌لرك تحت امرنده اولوب متصرفلقلرده ویاقضالرده اجرای احکام ایدرلر .

ملکلر : ناحیه مدیری ویا کوی مختاری اولوب کویلرده بولنورلر . بونلردن باشقه هرمحله‌ده کلانتر نامیله محله مختارلری دخی موجوددر . هرشهرده حزانه‌جی نامیله ویرکو مأمورلری ، تحصیلدارلر ؛ شهرلرده پولیس ، ژاندارمه وظیفه‌سیله موظف کوتوال مأمورلری ، اسایشی تأمین وظیفه‌سیله موظف اولوب ، قاضیلرمفتیلر دعاوی یی رؤیت ایدرلر .

دارالسلطنهٔ کابلده : باش وکیل نائب‌السلطنه سردار نصراه خان حضرتلری ، کابل والیسی ، مالیه ناظری ،

امین العسس، ضبطیه ناظری ، سپهدار ، حربیه ناظری ، قاضی القضات ، شیخ الاسلام، ضبطیه ناظری بوعین زمانده بلدیه ونافعه خدماتیله موظفدر . امین المکاتب ، وسائر وزرادن عبارت اولوب هر برینك مستشار معاون مقامنده نائبلری واردر .

تجارلونجه‌سی رئیسی تجارت ناظری مقامنده‌در. خارجیه مأمورلری ده موجود اولوب نظارتله دفتر ، ومأمورلر میرزا نامی ویرلمکده‌در .

— خاندان امیری —

افغان حکومتی : نادر شاهك وزراسندن دورانی طائفه‌سندن احمدشاه طرفندن ۱۷۴۷ تاریخنده قندهارده استقلالیت افغانیه اعلان ارلنمش ایسه‌ده مؤخراً کلن افغان پادشاهلری مملکتی اداره‌یه مقتدراوله‌مامشلر ، وسردارلر اره‌سنده پیدا اولمش اولان رقابت ودره‌بکلك فکرلری نتیجه‌سی اوله‌رق ، مملکت ضعف قوت ایدنجه ، ۱۸۳۸ تاریخنده انکلیز اردوسی افغانستانی استیلا ایتمش ایسه‌ده ۱۸۴۱ تاریخنده طرد ایرلمشدر . ۱۸۸۰ ده امیر شیرعلی خانك مخدوملرندن امیریعقوب خان زمانند، اوتاریخده کابلده‌کی انکلیز سفیرینك قتلی بهانه‌سیله کذا

سردارلرك رقابتيله ايكنجي دفعه اولهرق انكليز اردوسى كابله كيرمش، اردوسيله انكليز اردوسنه بيان معذرته ! كيدن امير يعقوب خان اسير ايديلهرك هندوستانه سوق اولنمش، و انكليزلرجزئى مقاومتدن صوكره كابله كيرمكه موفق اولمشدرلر . فقط اهالينك جسارتى قيرمق ايچون كويا انكليز سفيرينك قاتللرى اوزون صاچلى اولديغى بهانه‌سيله ، چارشوده پازارده راست كلدكلرى اوزون صاچليلرى يقالايوب اعدام واشكنجه ايتمك كبى حركات وحشيانه‌ده بولندقلرندن اهالى صوك درجه بيزار قالمش و آتش عصيان فوق العاده، برحميت وصلابتله اشتعال ايتمش، وقسم اعظمى محو اولان انكليز اردوسى ١٨٤٣ده مقهوراً طرد ايدلمشدر .

بو صره‌لرده محمد زائى فاميلياسندن امير مرحوم عبدالرحمن خان حضرتلرى افغان تختنه قعود ايتديكندن افغانستان سنه‌لردنبرو كچيرمكده اولديغى كشمكشدن قوتيله‌رق كسب قوت ايلمش ، امير مرحوم ، بوتون قبائل افغانيه‌يى اتحاده موفق اولهرق درديكلك وسركشلك عادات رديئه‌سنى اورتهدن بالكليه قالديره‌رق قوتلى بر افغانستان حصوله كتيرمشدر .

امير حبيب الله خان حضرتلرى، امير مرحوم عبدالرحمن خانك بويوك مخدوملرى اولوب تركستانده سمرقند شهرنده

دنیایه کلمشلر ، تخمیناً اوتوز بش یاشلرندن کنج ، فعال ، معارفپرور ، غیور برپادشاهدر . اورته بویلو اسمر لونلی ، صحت وجوده مالکدرلر . افغانستان ، زیر ادارهٔ عادلانه لرنده هر کون یکی بر ترقی یه مظهر اولمقده وکسب عمران ایتمکده در . موجود مکتبلر هپ حبیب اه خان حضرتلری طرفندن کشاد اولنمش ، فابریقه لر ، یوللر مکملیته طوغرو ایلرولمکده بولنمشلردر . کندولری افغانجه دن ماعدا فارسی ، تورکجه ، انکلیزجه ایله متکلم اولوب مزاحم ومشاق عسکریه یه متحمل برعسکر ؛ ذی نظر ، واقف ومدبر برداهیٔ سیاسی درلر .

شکاره صوك درجه مراقلری ، اولوب ونشانجیلقده مهارتلری زیاده در . صاغ النك شهادت پارمغنی ، آوده تفنکك ناملوسی قضاءً پارچه لنه رق ، قوپارمشدر . لکن بوکبی قضالر حضرت امیرك جسارتنه هیچ برنقیصه ویره مز . کندولری عسکرلکه وباخصوص طوپچیلغه پك مراقلی بولندقلرندن همان هرپازار کونی کابل جوارنده کی انداخت میدانلرنده اجرا اولنان انداخت تجربه لرنده بولنورلر . برپازار کونی ایدی تجربه اثناسنده برماهتاب مریسی پاطلامش ، سکز اون کشی ، فابریقه مدیری میرالای محمد ثرورخان بیکباشی اوسته عظیم خانده داخل اولمق اوزره امیرحضرتلرینك درت بش متره ایلروسنده یارالانمش ،

بو قضای أليم بوتون مملكتی حزنلره يأسلره دوشورمشدی. هر كس امير حضرتلرينك بويله قضالی تجربه‌لرده بولنمامسی لازمكلديكنه وبو وقعه‌دن صوكره بوشوقلی ، نشئه‌لی تعليملرده بولنميه جقلرينه احتمال ويرمشلر ايدی . فقط بوعسكر پادشاه ، ايرتسی پازارينه انداخته كيده‌رك ، يكی ياپلمش طوپلرك انداخت تجربه‌لرنده بولنه‌رق هيچ برشيدن بيلمديغنی كوسترديی. وقعهٔ منحوسه‌ده يارالانانلره هديه‌لر احسان وجمله‌سنی طبيب خصوصيلری واسطه‌سيله تداوی ايتديرمك علوجنابنده بولندی . خارق العاده قوهٔ نطقيه‌يه مالك برخطيب بليغ اولوب كسكين برذكايه، شدتلی برسرعت انتقاله مالك اولدقلری كبی قوهٔ اقناعيه‌لری فوق العاده درحضرت اميرك درت مخدومی واردر . اك بويوكلری معين السلطنه حضرتلری دركه بانده پالاصقه ألنده نفنك اولديغی حالده نمونه طابوری افرادی اره‌سنده عسكرلكك بوتون مشاقنی كورمش مكمل برعسكر اولمشدر. ايكنجی مخدوملری قاتاغان واليسی در عين الدولة ـ اك كوچوكلری ١٤ ياشلرنده ـ محمد كبيرجان جمله‌سی چالشقان ، ذكی شهزاده‌لردر .

برادر عاليلری نائب السلطنه نصراه خان حضرتلری اوصاف عاليه ايله متصف كسكين نظرلی ، وقوف صاحبی جداً عالم اولوب اوروپانك مراكز مدنيه‌سنده اجرای

سیاحت ایتمش ومملکتلرینه برچوق کورکیلر وتجربه لرله عودت بیورمشلردر . تورکلره صوك درجه توجه لری واردر . عمرجان وامین اه خان وسائر برادر عالیلری جمله سی حلوق ، کنیج ، حسیات عسکرانه وبهادرانه ایله متحسس مرد وغیور انسانلردر .

عادات وطنیه لری

اریا قومندن وعرق ابیضدن افغان خلقی هم عمومیتله اوزون بویلو ، اسمر بکزلی پارلاق کوزلو متناسب الاعضا ذکی ، جسور برقوم اولوب حدت وشدته خصوصیله رکوب صایغه قطعیاً تحمل ایتمز سرت انسانلردر . بوتون اقوام ابتدائیه ده اولدیغی کبی پك زیاده مسافر پروردرلر .

پرشتو دنیلان بوقومك لسانلری افغانجه در افغان ادبیاتیله یازلمش اشعار وکتابلری موجوددر . علوم دینیه ، فقهه ، تاریخ ، جغرافیایه آثار سائره دن باشقه افغان مألفلرینك فارسی لسانیله برچوق اثرلری واردر احمد ، رحمن قوصال کبی شعرای مشهوره کلمشدر .

صلابت دینه لری پك مکمل اولوب منلاره اهل

ذهد وتقوایه ومشایخه فوق العاده حرمت ایدرلر .
کندولرینه تعریف ایدیلن الك کوچ شیلری بیله دفعة
وتماماً اکلایاجق درجه‌لرده ابراز ذکا ایدرلر . اوزون
صاچ براقیرلر، باشلرینه سیوری برکلاه اوزرینه بیاض
ویاشال صاریق صاره‌رق براوجنی اوزون براقیرلر .
عمومیتله ، بیاض کنیش پاچه‌لی دون اوزرینه یاقیصه
برپوست ویاخود منتان واری برشی کیوب بلدرینه کمر
ویاقوشاق صارارلر .

شهرلرده ستره پانطالون کینلر وسیاه قوزی‌دریسندن
کلاه طاشیانلر چوقدر .

مأمورین عمومیتله ستره پانطالون کیوب کلاه افغانی
تعبیر اولنان برسرپوش تلبس ایدرلر .

شهرلی قادینلر تستره صوك درجه مقیددرلر .
صوقاقده چادر تعبیر اولنان چارشاف کیرلرکه چادیر
باشلغه مخصوص اولان قسم قادینك باشنه تصادف ایدرك
طوپوقلرینه قدر اینن قیرمه قیرمه اوتولمش ، کوزلرینه
تصادف ایدن جهتنده منفذلر اولان برسترهٔ نسائیه‌در
ایاقلرینه یوزی دار برنوع اسقارپن کیرلر وایاقلرینه
کیدکلری چوراب دونه دکلمش اولدیغندن قادینلرك
نامحرم هیچ بر جهتی کورونمز .

داغلی افغان قادینلری ارکککدن قاچمازلر علی الاکثر

قیرمزی دون کیرلر قادین ویاقیز اولدقلری دونلرندن بللی اولور . قیزلرك دونلرینك پاچالری کنیش اولوب ناموس وعفت خصوصنده پك زیاده متانتلری واردر .

داغلی افغانلر بولندقلری محیطه کوره زراعت حیوانیتشدیرمك ، دوه جیلك ایتمك ، کومورجولك ایتمك تخته یاپمق کبی شیلرله مشغول اولورلر . علی العموم ذکی وچالیشقاندرلر .

— معارف —

کابل شهرنده امیر حبیب الله خان حضرتلرینك تأسیس بیورمش اولدقلری اعدادی درجه‌سنده ملکی برمکتب واردرکه دارالعلوم حبیبیه نامیله مسمادر. مکتب مذکورده ابتدائی ورشدی معلملرینك قسم اعظمی هندلی اولوب افغانلی اولانلر دخی واردر . مکتب مذکورده دارالمعلمین شعبه‌سی‌ده موجوددر . بوندن باشقه کرك کابلده مکاتب ابتدائیه‌نك عددی کوندن کونه آرتمقده اولوب عموم ولایاتده یکیدن رشدیه مکتبلری تأسیس وکشاد ایدلمکده‌در .

عصر حاضرده عسکرلکك اهمیت عظیمه‌سنی دوشونه‌رك افغان اردوسنه ضابط یتشدیرمك اوزره

حربیه سراجیه نامیله برده مکتب حربیه کشاد ایدلمش اولوب بوتون شهزادکان حضراتی مکتب مذکوره دوام ایتمکده‌درلر . افغانلیلر اساساً فطرة عسکر ، جنکاور لك خصوصنده حائز استعداد وخارق العاده اولدقلری ایچون مکتب حربیه‌نك یتشدیرمه‌جکی معلوماتلی ضابطلر، یواولکده پك مهم برموجودیت احیا ایده‌جکدر . مکتبك کشادندن اول امیر حضرتلرینك وکلا وامرا وبوتون تبعهٔ شاهانه‌لرینه قارشو ، معارفك مکتبك فوائدندن بحث ایده‌رك ویرمش اولدقلری نطق همایونلری بحق پك واقفانه ومدققانه ایدی . اوکون بوتون کوزلر سرشك مسرتله ایصلانمشدی وینه اوکون مکتب حربیهٔ سراجیه مدیری اذکیای ضابطان عثمانیه‌دن محمود سامی بکك تعلیم و تدریس ایتدیکی طابوریله معیت سنیه افرادینه تعلیملر ، مانوره‌لر یاپدیریله‌رق تعلیم وتربیه‌نك فوائدینی خلقه کوسترمك حس معارفپروریلرینك انکشافنه موفق اولمشلردی .

بوندن صوکره آرتق آلایدن ضابط یتشمیه‌جکی وضابط اولمق ایسته‌ینلرك مطلقا مکتب حربیه‌ده اکمال تحصیل ایتمه‌لری مجبوریتنی مؤثر خطبه‌لریله افهام ایتمشلردی .

واقعا ، بوکون ایچون مکتب مذکور پك ابتدائی

برحالده ایسه‌ده ترقی خصوصنده هیچ برشئ دریغ بیورمیان حضرت امیرك سایهٔ معارفپرورلرندن ، ومدیر غیوری محمود سامی بکك غیرت متمادیهٔ تعب پاذیریله ازمانده درجهٔ تکمله واصل اوله‌جغی شبهه‌سزدر . افغانلیلرك فطرة ذکی وجنکاور اولملرنی وترقیات حاضرهٔ عسکریه‌یه وقوف پیدا ایتملریله اسیانك مرکزندن بوتون معناسیله برملت مسلحه اولدقلرنی کوسترمه‌رك دیکرحال مسکنت وعطالتده اولان جوار قومشولرینی‌ده بیدار ایده‌جکلری امید اولونابیلیر . . . .

افغانلیلر فوق‌العاده متدین اولدقلرندن علوم دینیه تحصیلنه صوك درجه اعتنا ایدرلر . وبو سببله کرك دارالسلطنهٔ کابلده وکرکسه‌دیکرولایانده مکمل مدرسه‌لر ومدرسین کرام موجوددر . صوك زمانلرده صنایع ، حکاکی مکتبی و صنایع نفیسه‌دن رسم مکتبی کبی دارالعرفانلر کشاد اولنمشدر . فابریقه ، کسکی ، دیکیش ، تجلید ، دفتر چیزمك ایچون چیزکی ماکنه‌لری الاياق پرەسلری وجسیم برتیپوغراف ماکنه‌سندن مرکب هر نوع کتاب وسائره طبع ایدر مکمل بر مطبعه‌یه مالکدر . بوندن باشقه لیتوغراف مطبعه‌سیده طاش جهتندن فوق‌العاده زنکین اولوب برچوق فرمانلر ،

راهداری ـ یول تذکره‌لری پوسته پوللری وسائره طبع ایتمکده‌در .

— صنایع —

افغانستان همان همان احتیاجاتنه کافی اوله‌بیله‌جك فابریقه‌لره مالکدر . بونلردن باشلیجه‌سی کابل نهری کناریندہ امیر مرحوم زماننده تأسیس اولنمش وحبیب ـ الله خان حضرتلری زماننده درجهٔ مکملیته ایصال ایدلمش اولان ماشینخانه‌در . بوفابریقه‌ده ایکنه‌دن طوپه وارنجه‌یه هرشی غایت مکمل صورتده یاپیلمقده اولوب تخمیناً درت‌بش بیك عمله چالشمقده در .

برکد ، میرالای محمد ثرور خان طرفندن اداره اولنمقده اولان فابریقه‌نك محصولی اولان بالجمله اشیای نفیسه‌یی ، هنوز اکمال اولنمامش اولان دلکشا سرایندہ تشهیر ایتمشلردی. دلکشا سرایندك الت قاننده فابریقه‌ده یاپلمش طوپ وطوپارلقلر ایله مترالیوزلر، ماکنه‌لی تفنکلر ، لازمکلن تعمیراتی اجرا ایچون سیار اوجاقلر کوروکلریله وسائره سیله فوق‌العاده قوللانشلی ومکمل ایدی .

٧٫٥ سانتیمتره‌لك صحرا طوپلریله جبل طوپلری ، قیصه واوزون مارتینی تفنکلری، سواری اکرلری وقلنجلر،

سواری مزراقلری، پیاده قلنجلری طوپجی قصاطوره‌لری قلنج قایشلری (بونلر فوق العاده مکملدی) طوپ قوشوملری شراپنل دانه‌لری ثانیه‌لی تپه‌لر ، انواع کلاهلر ، غاندلر الدیوه‌نلر، عسکر دوکه‌لری، حتی یاپمه چیچکلر ، سیار قاریوله‌لری : اچلیر قپانیر چتال ، بیچاق قاشیق وداها سائر بیك درلو اشیای نفیسه‌یه قادار هپسی فابریقه‌نك مارقه‌سنی حاوی ایدی . بونلری تماشا ایتدیکمز زمان کوکسمز مسرتدن قاباریوردی اوکون امیدینك پك ماقوقنی بولمشلره مخصوص برانبساط روح ایله ممنون اولمشدق . وبزه مهماندارلق ایدن حضور ترجمانی عظیم الله خانه تشکرلر ایدییور حسیات تقدیرکارانه‌مزی برلسان مناسب وممنون ایله اظهار ایتمکدن واز کچه‌میور ایدك . . .

منسوجات خصوصی دخی درجهٔ تکمله یاقلاشمده اولوب هزاره‌لرك دوه‌یونندن یاپدقلری برهك تعبیر اولونان غایت یوموشاق شایاقلریله ، قندهارده دوقونان رنکلی قماشلر، ایپکلی شیلر حقیقةً نفیس نفیس منسوجات داخلیه‌دندر . وبونلرك اصل انفسی امیرحضرتلرینك هندوستان سفرلرندن صوکرا جلب ایتدیردکلری وهنوز دردست تنظیم بویوك منسوجات فابریقه‌سیدر .

مستر تارنتر نامنده برانکلیزك اداره‌سنده بولنان مکمل

بر دباغخانه‌سی واردر که اوراده اعمال ایدیلن یرلی دریلرله، قوندوره ، چیزمه‌واکز طاقلری حتی الك نفیس کودری الدیوه‌نلر یاپیلمقده ، مملکتك بویوزدن اولان احتیاجاتی خارجك صولتندن مصون قالارق تأمین ایدلمکده‌در . حقیقةً افغانستانده دباغلق اودرجه تکمل ایتمشدرکه : قویون پوستلرینی اینانیلمایاجق اینجه‌لك ویموشاقلقده دباغ ایده‌رك ، پوست وپاپوستینجه دیدکاری کورکلری اعمال ایدرلر .

کابلده برده اسپرتو فابریقه‌سی موجود اولوب مکمل اسپرتو اخراج ایدرلر . بودیارده عشرت ایتمك قطعیاً یوقدر شراب خورلر فنا مجازاته دوچار اولورلر. اساساً مملکتده ایچکی بولمق قابل دکلدر . اسپرتو صنایعده استعمال اولنوب هندوستانه اجراج اولنور . بودیارده مع التأسف افیون واسرار ایچمك عادت مذمومه‌سی حکمفرما ایسه‌ده امیر حضرتلری اوکی فنا عادتلری‌ده اورته‌دن قالدیرمق لطفنده بولنمشلردر . مرانقوزلق دخی خایلی مترقیدر . تحته اوزرینه اویمه‌جیلق ونفیس دوغرامه ایشلری یاپلقده‌در کیل کارلق ـ چامورجیلق خصوصنده مکمل صنعتکارلریتشمدر. چامورزدن اوقدر کوزل دیوارلر اعمال ایدرلر ، اوقدر نفیس اورنمانلریاپارلرکه انسان حیرت ایدر . فقط ... مملکتده طاش اوقادار

چوق اولدیغی حالده طاشجیلق ـ مع التأسف ـ دیکر صنایع قدر ایلروَ کیده‌مه‌مشدر . مع مافیه هراتده حضرت ایوب الانصاری حضرتلرینك تربهٔ مقدسه‌لرینی زیارت ایتدیکمز زمان پك نفیس مزارطاشلری کورمشدك . مملکتنی هیچ برترقیدن محروم براقیان ، محروم براقمغه اصلا راضی اولامایان ، امیر حضرتلرینك نظر ترقی پرورانه‌لرینی ، بو ، طاشجیلقده‌کی توقف جلب ایتمش اولوب ، بالآخره مکمل طاشجی اوسته‌لری جلب ایتمشلر ، بوتوقفی امحا ایله یرینه وقوف وترقی یی اقامه یه بذل مجهود ایتمکده بولونمشلردر .

ولایاتده دخی بوکبی مؤسسات صنایع موجود اولوب جلال آباددہ شکر فابریقه‌سیله توغله کره‌مید فابریقه‌سی شایان ذکردر .

صنایع معماریه‌سی — هندوستانی وایرانیدن مرکب برطرزدانشینده‌در ازك مبارك ، امیرمرحومك تربه‌لری ، باغ بالا ، دلکشا ، باغ خندکی ، باغ شراره نائب السلطنه نصراه خان حضرتلرینك کاشانه‌لری انفس اثاردندر . اورایی ترك ایتدیکمز وقت جلال اباد نهری اوزرنده بر آصمه کوپرو انشا اولنمقده ایدی !

یوللر شوسه‌لر

افغانستانده یوللره فوق‌العاده همت اولنمشدر. موقعاً حرب طاغلق اولمه‌سنه رغماً ینه مکمل یوللر آچیلمش فقط قسم اعظمی پخته یعنی قیرمه طاش فرش اولنمامش ایسه‌ده صوك زمانلرده امیر حضرتلری بخارله متحرك جسیم تضییق سلندیرلری جلبنی فرمان بیوردقلرندن شوسه‌لرك برقاچدها مکمایت کسب ایده‌جکنه شبهه یوقدر. هله کابل شهرینك یوللری حقیقة مکملدر. کنیش اطرافی اغاچلقلی هرایکی طرفدن صولر جریان ایدن، سایه‌دار فرحفزا یوللردر.

ولایتلر اره‌سنده منتظم شوسه‌لر واردر. کابلدن قندهار طریقیله هراته: کذا هزاره‌جات طریقیله داغ یولنی تعقیب ایدن دیکر برشوسه وار.

هراتدن: بالامرغاب، اناخان، دولت اباد، شبرخان، میمنه، مزار شریف، طاش قورغان، بامیان، کابله‌کان ترکستان یولی هراتدن هرمنزل اوچ ساعت اولمق اعتباریله قرق منزلدر. کابلدن میان اباددن وایندار اب دن کچه‌رك، قتاغانده‌کی خان‌اباد طریقیله بدخشان یولی. کذا کابلدن جلال‌اباد طریقیله پشاوره کیدن شوسه اك ایشلك جاده‌سی اولوب بوتون هندتجارتی بویول ایله سوق اولنور. کروان

یکرمی کونده کیدر . علی العاده اون کونلك برمسافه اولان بویولی پوسته اوچ کونده قطع ایدر .

قندهاردن بلوجستانده کی شمندوفر مرکزینه بر برکونلك مسافه ده منتظم شوسه موجود اولوب افغانستان جنوبینك تجارتی ونقلی کوچ ، ثقلتلی اشیا ودمیر ادواتی بویولدن جلب اولنمقده در . بوکبی اغیر شیلر فیللر واسطه سیله نقل اولنور کابلده تخمیناً قرق قدر فیل اولوب نقلیات خصوصنده پك چوق ایشه یرارلر. وقورواغاچلری سوکدیرمك خدمتنی حارق العاده بر صورتده ایفا ایتدکلری کبی اردونك بویوك اغیر اقلرینی نقل ایتدیرمك وشوسه یاپمق ایچون تضییق سلندیرلری کچدیرمك خصوصنده چالشدیریلیرلر .

— آثار قدیمه —

کابل نهرینك بوغاز تشکیل ایتدیکی مرتفع تپه لرده ، اوزبکلر طرفندن یاپلمش ، کار قدیم ، جسیم طوپراق قلعه دیوارلر الیوم موجود اولوب ، تخمیناً الای التمش متره وبعض یرلرده داها مرتفع اولان بویالچین تپه لرداشاغیدن طوپراق طاشیه رق بوجسیم خوشمنظر قلعه دیوارلرینی وجوده کتیردن ارباب غیرته حیرتلرله ملو تقدیرلر

نمونه طابوری قوماندانی ومکتب حربیه مدیری کرنل محمود سامی بك خان

یوللامامق قابل دکلدر . ماضیده مملکتی دشمن مهملهٔ جماتنه قارشو مدافعه‌یه خدمت ایتمش اولان بوطوپراق یغنلرینك بوکونکی کونده هیچ براهمیت عسکریه‌لری اوله‌ماز. بامیان ومزارشریف قندهاروسیستان جهتلرنده دخی اثار قدیمه موجود اولدیغی مرویدر .

تجارتی

افغانستانك باشلیجه اخراجاتی میوه ، خصوصیله کشمش تعبیر اولنان رازاقی اوزومیدر . یوك ، یاغ ، حیوانات کثرتله هندوستانه و روسیه‌یه ، ایرانه سوق اولنور .

نقلیات قامیون اوتوموبیل کبی برسرعت مکمله‌یه افراغ ایدیله‌جك اولورسه اشبو اخراجاتك اللی التمش مثلی تزاید ایده‌جکی شبهه‌سزدرکه ، اووقت تازه میولرده بوزوله‌دن ، چورومه‌دن هندوستانه سوق اولنه‌بیله‌جك ومملکت بویوزدن پك چوق کسب ثروت ایده‌جکدر . بخارا ایله قره قولی تعبیر اولنان قوزو دریلریله ومشهدایله پوست وپوستنجه یون ، یاغ ، یوزندن پك مهم تجارتی حائزدر .

بدخشانده چیقن لعل ، ولاجورد ویعقوت کبی ذی قیمت طاشلر اولدقجه مهم برتجارت تأمین ایتمکده‌در .

پوسته‌لری

طرابزونلی حکاك وخطاط حسن حلمی افندینك همتیله پوسته‌خانه‌لری تنظیم اولنمش وپوللری ، مخابره ورقه‌لری بوکون نفیس برحاله کلمشدر .

پوسته‌خانه‌لرده ، امانت اشیاسی دخی قبول وسوق اولنوب پوسته اجوراتی غالی دکلدر . نظامات قطعیاً مکمل ، وممالك عثمانیه نظاماتنك همان عینیدر . پوسته‌خصوصنده تأسف اولنه‌جق برشی وارسه اوده حکومت افغانیه‌نك هنوز پوسته اتحادینه داخل اولمامش بولونمه‌سیدر . پوسته نقلیاتی « پوسته تاناری » واسطه‌سیله‌در . هرایکی ساعتلك مسافه‌ده برپوسته قلبه‌سی اولوب پوسته‌جیلر ایکی ساعت مسافه‌یی خارق العاده برسرعت ایله قطع ایده‌رك دیکرینه تسلیم ، اوده اولکیسی کبی ایکی ساعت اوتده‌کی برپوسته‌جی یه تسلیم صورتیله نقل ایدرلر . بونلر دائماً داغلردن وکسدیرمه یوللردن کیتدکلری ایچون پك چابوق واصل اولورلر . مثلا کابلدن پشاوره پوسته اوچ کونده کیدرایکن بومسافه علی العاده یوکلیقده عمومی یولده اون کوندن اشاغی قطع اولنه‌مز کاروان یکرمی کونده کیدر . هنوز تلغراف یوقدر . فقط ضیا واسطه‌سیله مخابره Télégraphie

optique افغان اردوسنده کمال مهارتله اجرا اولنمقده‌در . وبوندن باشقه دارالسلطنه‌ده دوائر وفابریقه‌لرسرایلر بینده تلفون مخابراتی والکتریق تنویراتی واردر .

پاره‌لری

افغانستانك پاره‌لری بخارا پاره‌لرینه نسبتله پك کوزلدر . فابریقه‌ده مکمل برضرب‌خانه موجوددر . افغان پاره‌سنك واحد قیاسیسی روپیه کوموشیدر . برروپیه التمش پیسه‌در . اوتوز پیسه برقران یعنی یاریم روپیه کموشدر . بوندن بشقه یکرمی پیسه‌لك واون پیسه‌لك اوفاق کوموش پاره‌لر واردر پیسه‌لر باقیردر . روپیه‌نك بشی برپرده‌سی وایکی روپیه‌لکی‌ده واردر .

برافغان التونی یکرمی روپیه‌در . حسابلر هپ روپیه اوزرینه جریان ایدر . صوك زمانلرده امیرحضرتلری کاغد پاره ایچون فرمان بیورمشلر ، وحسن حامی افندی رسمیله مشغول بولنیورلردی .

اجنبی پاره‌لرندن : ایران قرانی کموش اقچه ، هندقالدهار روپیه‌سی ، روس بخارا التونلری ایله انکلیز وعثمانلی لیرالری وبانق نوطلری ، تداول ایتمکده‌در .

— زراعت —

افغان اهالیسی زراعته پك غیرتلیدر. منبت وادیلرده بغدای ، آرپه ، مصر ، چودار ، داری ، نخود، پرنج ، شکرقامیشی ، افیون ، پاموق ، وسائره زرع اولنمقده‌در. تورکستانده، هراتده، وقندهارده ایپك حاصلاتی هرسنه تزایدایتمکده‌در. میوه یتشدیرمك خصوصنده قابلیتلری‌ده فوق‌العاده‌در . باغچه‌جیلك خصوصنده دخی خیلی ترقی ایتمشلردر .

زراعت همان تماماً اسقااولنور . نهرلرینك تقسیمی، وتارلالره‌سوقی شایان‌تقدیر برصورتده اجرا ایدلمکده‌در. فابریقه‌لر، اغاج ایله تسخین اولندیغندن بواحتیاج سوقیله اغاج یتشدیرمکده پك زیاده غیرت ایدرلر . قابل زراعت اولمایان یرلرده حیوان یتشدیروب‌یاغ، بینیر، یوك، تجارتی‌ایله ، وشایاق ، کلیم طوقومقله مشغول بولنورلر :

— افغانستانده‌کی عنصرلر —

شمدی‌یه قدر تمامیله تحریر نفوس اجرا ایدلمامش ایسه‌ده افغانستانك نفوسی یدی‌ملیون، بلکه‌ده‌دهازیاده‌در.

بوتون بلاد اسلامده اولديغی کبی تعدد زوجانه انهماکاری زیاده بولندیغندن نفوس دائما تکثر ایتمکده ، وهوانك صاغلام اولمسندن وفیئات آز اولوب ، تکثر نفوس کوندن کونه مزداد اولدیغی هر آن حس ایدلمکده‌در .

بدخشان، قتاغان ، تورکستان ولایتی تمامیله اوزبك وتورکمن وداجقلردن عبارت اولدیغندن تخمیناً برملیون قدر تورك واردر. مسلمان وجمله‌سی سنی مذهبنده‌درلر. کافرستان جهتلرنده ایسه جدیدیلر مسکون اولوب ، مرحوم عبدالرحمن خان زماننده عسکر سوق اولنه‌رق محاربه نتیجه‌سنده دین مبین محمدیی قبول ایتمشلر ومتعاقباً مدرسلر منلالر کوندریله‌رك اسلامیت تماماً انتشار ایتمشدر. اشبو طائفه‌نك لسانلری‌ده باشقه‌در هیچ برلسانه مشابهتی یوقسه‌ده ، بعض کلمه‌لر لاتینجه‌یی اکدیرر .

بونلرك اردلرنده صاری صاچلی ، ماوی کوزلیلرده موجود اولوب ، کابلده نمونه طابورینك افرادی کاملاً بوقبیله‌دندر .

هزاره‌لر جنکیزخاندندن بولنان بوطائفه اولدقچه کثرت نفوسه مالکدر عمومیتله داغلرده مسکوندرلر . افغانستان ایران استیلاسنه اوغرادقدن صوکره بونلرك شیعی مذهبنی قبول ایتدکاری ظن اولنمقده‌در. لسانلری

فارسی قیافتلری روسیه تورکلرینك عینیدر . حیوان یتشدیرمك، شایاق وکلیم دوقومق خصوصنده مهارتلری اولوب چالشقان برعنصردر .

افغانستان اردوسنده : حارالرده ، کمندلرده یول طابورلرنده خدمت ایدرلر. کابلده کی سفارك قسم اعظمی هزاره لیدر .

کابل وجلال آباد طرفلرنده کی عناصر پك مختلف اولوب باشلیجه داجیك ، افغان ، اوزبك هندو وسائر طائفه لرله مشکوندر .

هندوستان حدودی جوارنده عفریدی ومومندی وقورام جهتنده وزیریلر مسکوندرلر. قندهاروافغانستان جنوبیده ایسه ، افغانلر مسکوندر . افغان عنصرینك اك کثرتلی بولندیغی منطقه جنوب منطقه سیدر .

افغانیلر عمومیتله مسلمان وسنی مذهبنده درلر . داجیقلرك سنی ، شیعی اولانلریده واردر . هندولر مجوسی مذهبنده اولوب آتش پرست اولانلریده موجوددر. بونلر موتالرینی احراق ایدرلر . باشلرینه صاری رنکده برصاریق باغلارلر . وقاشلرینك ارهسنه قیرمیزی ، صاری بویا ایله یووارلاق براشارت یاپارلر. وهمان هپسی تجارتله مشغولدرلر .

افغان اردوسی

افغانستاده مسکون اهالینك همان جمله‌سی جسور وفوق‌العاده مشاق سفریه‌یه متحمل ، سلاحشور ، وجنکاور انسانلر اولدیغندن افغان اردوسنك مزیت عسکریه‌سی فوق‌العاده‌در . خدمت عسکریه هنوز اوروپا دولتلرنده اولدیغی کبی صنفلره ، قادرولره تقسیم اولنمامش ایسه‌ده ، ضابط یتیشدیرمکه مخصوص مکتبك کشادندن صوکره اردونك بونقصانی نظر اعتباره آلنه‌رق ردیف ومستحفظ قادرولری دردست تشکیل بولنمقده‌ایدی. سپاهی نامنده‌کی عسکرلر الابد عسکرلکله امرار زمان ایدرلر .

افغانجه رتب عسکریه‌نك اسملری

لس میستر	اونباشی
لنداك	چاوش
بولاق میسشر	ملازم
سل میسشر	یوزباشی
سرسل میسشر	قول اغاسی
رز میسشر	بیکباشی

پوزر میسشر	میرالای
غت میسشر	لوا
سر میسشر	فریق
طول میسشر	سرعسکر

فوت لنداك : کاتب باش چاوش هر ۱۰۰ نفرایچون (مهجر ویا مرزا) طابور کاتبی هرطابوره ایکی دانه‌در.

هرنقدر افغانجه رتبه‌لر بوناملر ایله یاد اولنورسه‌ده سواری یوزباشیلرینه جامه‌دان وپیاده‌لره قپدان ، بیکباشیلره کرنل میرالایه برکد ، لوا پاشایه جرنال سرعسکره سپهدار ناملریده ویرلمکده‌در .

افغان اردوسنده تشکیلات عسکریه لوالره منقسمدر . اك اوفاق جزؤتام طابوردر . طابورلر ، درت بلوکدن عبارت اولوب بلوکلر یوزر موجودلی‌در . سواریلرده الای وبلوك تشکیلاتندن باشقه وقت سفرده یوزر نفرلك بلوکلر تشکیل ایدن خانلقلر موجوددر . بونلرك افرادی محاربه زمانننده دعوت اولنوب ،وخانلرطرفندن سوق واداره اولنور . برنوع آقینجی بلوکلری‌درلر .

طابورلرده دوقتور وجراح وتیمارجیلر هیئت صحیه‌یی تشکیل ایدرلر ؛ آیریجه صحیه بلوکلری هنوز تشکیل اولنمامشدر .

افغـان طوپجیلری ، صحرا ، جبل ، قلعه الایلرینه بطریه‌لرینه منقسمدر .

افرادی هزاره‌لردن مرکب یول طابورلری تعمیر اولنه‌جق وپاکشاد اولنه‌جق یوللرله مشغول‌درلر . نقلیه ومکاره‌جی بلوکلریده موجوددر .

بوندن باشـقه ژاندارمه (کوتوال) طـابورلریده موجودر .

معیت آلایلری غایت مکمل اولوب ، میزراقـلی آلایی ، وقزاق الایلری ، پیاده طـابورلری ، جبل بطریه‌لرندن مرکب اولوب ، تعلیم وتربیه خصوصـنده پك کوزل حاضرلانمش ، البسـه وبوتون لوازمات عسکریه‌لری فوق‌العاده‌در .

وقت حضرده التمش یتمش بیك راده‌سـنده قوتلی برارودیه مالك اولان افغـان حکومتی ، وقت سـفرده حمیت وطنیه‌لریله اشتهار ایتمش بوتون قبائلك منلالرك ، سردارلرك قوماندانسنده اردویه التحاقیله جسیم ومزیتلی برارد و حصوله کلیر .

مشاق سفریه‌یه متحمل ، براز طوت قوروسی ایله آیرجه محاربه‌دن دونمیان افغانلیلر شـجاعت وقیمت عسکریه‌لرینی دفعاتله کوسترمشلردر .

١٨٤١ و ١٨٨٠ سنه‌لرنده واقع اولان قانلی محاربانده

انکلیز اردولرینی پریشان ایتمشلر وقادینلر ، آق صقاللی پیرلر بیله حربه اشتراك ایده‌رك حمیت وطنیه‌لرینك درجه‌سنی کوسترمشلردر . اردونك قوماندان اعظمی امیر حضرتلریدر .

اسلحه‌سی

افغان اردوسی مارتین ، کوچك چاپلی ماوزر تفنکلریله مجهزدر . سواریلرده قیصه مارتین وماوزر واردر .

طوپلری ۷٫۵ سانتیمترلك صحرا طوپلریله جبل بطاریه‌لری ، والمانیادن آلدقلری قیصه طوپلر ، ماکنه‌لی تفنکلر ، مترالیوزلر ، قدیم وجدید قلعه طوپلری موجوددر . سواریلرده قلنج مزراق ، طوپچیارده قصاطوره واردر .

افراد اهالینك بینجیلکه خصوصیله سلاحه صوك درجه رغبتلری اولوب ، سلاح وجبخانه صاتمق حتی خارجدن افغانستانه سلاح ادخال ایتمك منع ایدلدیکی کبی کمرك رسمندن دخی معاف طوتولر . حکومت اسلحه وجبخانه‌یی فروخت ایتدیکندن افغانستان حقیقةً برمات مسلحه‌در . لوازمات ومهمات حربیه ایله دولو دپولری باروتخانه وسائره‌سی موجوددر .

— حضوره قبول ، بیرام نمازی، دربارعام—

جشن کیجه‌لری

حضـور امارتپناهی‌یه ارك مبارك (سرای أمیری) ده قبول اولنمشـدق . کابله عودتمزدن برآی صـکره یاغمورلی ، سـیسلی ، غملی برکون ایدی . حضـوره قبول اولنه‌جغمز تبشیر اولنمش ، ارابه کلمش بزی ارك مبارکه کتورمشدی .

بویوك مطنطن و محتشم دائره‌لرك اراسـندن ، منتظم فرحفزا باغچـه‌لردن کچه‌رك مکلف برچیچکلکده برمدت انتظار ایتدك . بش اون دقیقه صکره أشیسك اغاسی نظامی واسطه‌سیله سرایه داخل اولدق . دهلیز ومردیوه‌نلر ، برمنظرهٔ مسـعوده ابراز ایدییوردی . قارشیلقلی قرمزی صوماکی مردیوه‌نلرك هر ایکی جهت دیواری اسلوب عرب نقوشاتی وخط زرین ایله یازلمش آیات کریمه کبی الواح نفیسـه ایله مزین ایدی . صول مردیوه‌ندن چیقیلنجه داخل اولدیغمز دائرهٔ فاخره‌نك دیکر دائره‌لره ایکی قپوسی واردی. موسم قیش اولدیغندن شومینه نشـه‌لی برهوای حارنشر ایدییوردی . قپودن کیریلنجه قارشـو طرفده أمیر مرحوم عبدالرحمن خان

حضرتلرینك صولوبویا ایله یاپلمش رسملری ایله دیکر یاغلی بویا لوحه‌لر ، صاغ طرفده شومینه‌نك اوزرنده ایسه یاغلی بویا قیمتلی براورمان منظردسی تعلیق اولنمش صول طرفده کنیش ونفیس پرده‌لریله غایت کبار وسکو - نت انکیز برموجودیت عرض ایدن پنجره‌لرك اره‌سنده تابلولر کورنمکده ایدی . کذا قیمتلی برماصه اوزرینه قونلمش أمیر حضرتلرینك جسامت طبیعیه‌ده یاغلی بویا ایله غلام محمد خان نامنده میمنه‌لی برترك رسامنك اثر صنعت ومهارتی اولان بویوك تابلو شایان تقدیر وتحسین ایدی. وازولر ، قنپه‌لر ، رنکاریك الکتریق لامبه‌لری وسائر تزیینات مدنیهٔ متنوعه ایله مفروش بودائرهٔ جلیله‌نك طاوانی شیق وزمینی ذی‌قیمت حالیلرله مزین ایدی .

اون دقیقه قدر حضرت أمیرك تشریف همایونلرینه انتظار ایتمش ایدك . برمدت صوکره نائب السلطنه سردار نصرالله خان حضرتلری تشریف حضرت أمیری‌یی تبشیر واخبار بویوردیلر .

ایفای رسم تعظیم وتکریم ایچون جمله‌مز ایاغه قالقدق . برحس تعظیم واحترام ایله منتظر بولنیوردق. صاغده‌کی قپو اچیلدی . أمیر حضرتلری سیاه‌دینغوت لابس اولدقلری حالده بشوش وملتفت برسیما ایله صالونی تشریف بویوردیلر سردار حضرتلری طرفندن حضرت

أميره تقديم اولندق . مبذول برالتفات حضرت أميريه نائل اولدق ، وذأب مخصوصدن اولديغى اوزره دست أميريى اوپدك ؛ اوطورمقلغمزه مساعده بويورولديغى اثنـاده رفيق محترمز على فهمى بك جملهمزك وكيل وترجمانى اولهرق مساعده طلب ايتمش ، شومألده اولان بياناتده بولنمشدى :

« بوتون عثمانليلرك افغانستان حقنده پرورده ايتدكلرى حسيات صميميه وتمايلات حسنهدن امين اولمالرينى حضرت أميردن استرحام ايدرم . ومجرد اشبو حسيات ومحبت صميميهدركه ، بزلرى افغان قارداشلريمزله برابر چاليشمق وبوقطر اسلامى وطن ثانى طانيمق ايچون بز بندكان عاجزهيى بويورد دين احمدىيه سوق ايتمشدر . »

شومألدهكى نطق مختصر محمود بك طرفندن ترجمه ايديلدى ، ومحظوظيت سنيهٔ أميريى جالب اولارق أمير مشارالیه طرفندن دخى بر طلاقت مخصوصهٔ حكمدارانه ايله شو جواب ويرلدى :

« افغانستان ، دولت عليهٔ عثمانيه نك بركوچوك قارداشى مقامنده وسياست شرقيهده صاغ قولى مثابهسنده در . بناءً عليه افغانستانك كسب قوت ايتمسى ، توركيهنك تزيد سطوت وشوكتنه اسباب اصليهدن برى اولابيلير . بوجهتله هرعثمانلينك بويله مهم برمقصدك حصولى ايچون

صوك درجه‌يه قدر برحس صميميت وحميت ايله چاليشمه‌لرى طبيعى اولوب ، بوكا امنيت كاملەم واردر .

عصرلردنبرو خواب غفلت وعطالته دالمش اقوام اسلاميه‌نك احوال اسفناكه‌سنه پك زياده متأسفم . بز اويله اولمايالم . اسلامك وعوالم اسلاميه‌نك ترقيسى ، اعلاسى ، ومدنيت حقيقيهٔ اسلاميه‌نك تعمم وتوزعى ايچون هيچ برهمت وغيرتى دريغ ايتمه‌يه‌جكمه سزلر دخى امين اولكز . وطنم ، وطن اسلامدر . هپ برابر چاليشالم . توفيق ارل ، غيرته عاشقدر . »

بز ، بونطق بليغ ومؤثرك قارشيسنده حس ايتديكمز تشكرات ومنتدارى صميمى‌يى عرض وتقديمده براستعجال قلبى ابراز ايتدك . قهوه ، سيغاره ، ايچمكلكمزه مساعده صورتيله‌ده التفات أميرى اولدقدن صوكرا ، تورکلرك قهوه ايچدكلرينى بيلدكلرى وسيله‌سيله‌هربريمزه بررقوطو فرانسز قهوه‌سيله ايكيشر اوقه‌لق نفيس غربلر ايچنده يمن قهوه‌سى هديه بويوردیلر . موسم قيش اولديغندن ايچى كوركلى برر قورتى بالا يابديرلمسنى « أشيك اغاسى ملكى » يه فرمان بيورمشلردى .

وبعده امامت أمريده ايكندى نمازينى ادا ايتمش تكرار صالونه كلمشدك كه بو اثناده مخدوم نجابتپناهيلرى معين السلطنه وعين الدوله ، وبرادر عاليلرى تشريف

ایتدکلرندن أمیر حضرتلری جمله‌سنی آیر آیری طانتدیرمق لطفنده بولندیلر . برمدت دها التفات شهریاریلریله مسرور وشادان قیلندقدن صوکره آرتق رخصت ویرمش اولدقلرندن ، کمال شوق ونشئه ایله اقامتمزه تخصیص اولنمش اولان باغ شیرعلی خانه کلمشدك. اوکونکی رسم قبول والتفات حضرت أمیری‌نك بزده براقدیغی حسن تأثیری تعریف غیرقابلدر... بوندن صوکره دخی متعدد دفعه‌لر کرك سردار نائب السلطنه حضرتلرینك وکرك أمیرحضرتلرینك حضور شاهانه‌لرینه قبول اولنمق شرفنه نائل اولمقله پرشوق وغیرت ابذال خدمات ایتمکده ایدك .

بیرام الایی

بیرام نمازی ادا اولنان جامع واسع برچایرلغه ناظر، علوی برمنظرهٔ روحانیه عرض ایدن دانشین برمعبداولوب هند طرز معماریسنده انشا اولنمش. ویول‌دن دمیرپارمقلق ایله تفریق ایدلمش واسع فرخفزا برباغچه داخلنده ایدی.

قپونك خارجنده الای والایی تماشایه ، کمال تکریم وتعظیم ایله راسمهٔ استقبالی ایفایه مهیا بوتون برخلق کنیش میدانلقلری دولدیرمشلردی. طیش قپودن کیرنجه

یولك هر ایکی طرفدن معیت أمیری افراد شجاعت نهادی ، قرمزی البسه‌لریله ، وضع قهرمانانه‌لریله ، مکلف اونیفورمه‌لی قوماندانلرینك ویره‌جکی قوماندایه وقف سمع وصماخ ایتمشلردی . جامع مستطیل الشکل بیاض مرمردن برچوق ستونلر اوزرینه مبنی اولوب صوماکی مرمردن معمول محراب ومنبرعالی برسکونت صمیمیهٔ اخرویه‌عرض ایدییوردی. نماز وقتنه وتشریف أمیری‌یه انتظار ایدن ذوات کرام ، اوبك اوبك اوطورمشلردی. برمدت صوکره تشریف أمیری‌یی اعلان ایدن سلام هوالری ، قوماندا صدالری ایشیدلدی . وکمال عظمت ودبدبه ایله سلطنت ارابه‌سی دیش قپودن داخل اولدی. جامعه کیردکدن ، صوکره أمیر حضرتلری بزلری کورنجه جمله‌مزه ابذال التفات وسلام بیوردیلر وهربریمزی اوراده حاضر بولنان ، اعتمادالدوله وسائر ذوات کرامه تقدیم ایتمك لطفنده بولنمشلردی . بعدالصلاة فطر دربارہ کیدلدی .

دربار

محل دربار ، سرای همایون جوارنده برمحل مخصوص: کنیش برقپو . قپودن ایچری کیرلدیکی وقت تخمیناً یوز متر طولنده واللی متر عرضنده ، زمینی یکپاره قیمتلی

مرموده « طبقی انادولو پازارلرینه مشابه » برترکمن پازاری

برحالی ایله مفروش ، متعدد نفیس ستونلر ، مکلف بر برطوانی ارائه ایتمکده ایدی .

بوقیمتلی طوانك ده‌قورلری مربع چینقولر اوزرینه کمال مهارتله ایشلنمش ومؤخراً میخلانمش ، سُرقه مخصوص برطرز دلنشین عرض ایدن ، یالدیز نقوش نفیسه ایله مزبندی . بوراده سرایلرك طوانلری هپ بویولده مربع معدنلر اوزرینه ایشلنمش ، نقشلر قاپلانمشدر .

قپویه ناظر محلده ، ایکی بصه‌مق ایله چیقیله‌جق ارتفاعده التونلرایچنده تخت‌عالییخت أمیری کوریندردی . بونك ارقه طرفنده ، محراب ومنبردن هر ایکی طرفنده متناظر ، بایراقلردن قلنج وطوپلردن مرکب ، جسیم التون قپلامه ، آرمهٔ افغانینك هرایکی طرفندن اوفاق قپولر . وبونلرك ارەسنده ، مصنع برصورتده ایشلنمش قویو قرمزی قدیفه پرده‌لر ، وتختك یانده شیق برماصه ، وبوتون بوشرق ظرافت واسلوبنده‌کی شیلر روحه برمسرت مخصوصه ویرییوردی . اشبو تخت‌اوکنده‌کی محلك یمین ویسارنده‌کی مزبن قولتوقلردن صاغده برادر عالیقدرلری ، وصول جهتنده مخدوم نجابتپناهیلری سردارلر حضراتی ، اخذ موقع ایتمشلردی .

قپودن کیربلنجه تخته قدر اولان محلده ، اورتەده ،

برکیید براقلمش ، وبونك هرایکی طرفنده دربارخانه‌نك دیوارلربنه قدر صره ایله صندالیه‌لر دیزلمش اولوب تخت امارتپناهینك صاغ جهتنده صره ایله علمای کرام حضراتی وصول جهتنده ایسه عین وجهله سپهدار ، والی اخره‌منسوبین عسکریه وملکیه، اخذ موقع ایتمشلر، ودیکر صندالیه‌لر هرکسك درجه ورتبه‌سنه کوره أشیك اغالری [تشریفات مأمورلری] طرفندن ارائه وتعیین اولنه‌رق هرکس یرلشدیرلمش ، وبزلر دخی صولده تخت جهتنده اخذ موقع ایتمش ایدك .

بش اون دقیقه صوکره بوریلر تشریف پادشاهی‌یی تبشیر ایتمشلر وحضرت أمیر دربار خانه‌یه قدمنهادهٔ عز وشوکت ، وتختکاه شهنشاهیلرینه شرفبخشندهٔ سعادت اولمشلردی . بوائناده عموم طرفندن السلام علیکم صدای‌احترام وتعظیمی‌رفع ایدیله‌رك، بوتون دربارخانه‌یی برعکس صدای حرمت ومهابت ایله دورلدوردی.

اشبو رسم تعظیم دیندارانه‌دن صوکره ، حضرت أمیر تبعهٔ صادقه‌لربنه ، عید فطری تبریك وبذل التفات ایده‌رك بشاشتلی خلقك باعث ازدیاد شوق وشادمیسی اوله‌جق جمله‌لرله هرکسی سویهٔ اصلیه واجتماعیه‌سنه کوره تلطیف ایتمش ، بوتون آغزلری حق شاهانه‌سنده غایت صمیمی ومحق کلمات دعائیه وتشکریه ایله لبریز ایتمشدر .

وبواراده ، أمير حضرتلرى ، مملكتك احتياجاتندن ، وافغانستانك هيچ بريردن پرواسى اولمديغندن عصر حاضر مدنيته كوره تنسيقات عسكريه ، تكملات معارف خصوصنده هيچ برفدا كارلقدن كيرو دورمدقلرندن عمومك دخى ، عين مقصدله ، مملكتك ترقى وتماليسنه چالشمه‌لرى لازمكلديكندن باحث ، مرتجل وبليغ برنطق ايله دخى حاضرونك حسيات وطنپرورانه وترقى جويانه‌سنى تهييج ايتمشلردر . اعتماد الدولة وقاضى القضات حضراتى وديكر ذوات كرام طرفلرندن مناسب مقابله لرده بولونولمشدر . انكليز سفيرى سيد الفقير افتخار الدين خان دخى البسهٔ رسميه‌سنى لابس اولديغى حالده حاضر بولنيوردى . بر مدت صوكره تخمينا بش يوز كشيدن فضله اولان بوهيئات محترمه‌يه چايلر ، اكرام اولندى ؛ صفلر ارەسنده دولاشديريلان شكر وشكرلمه لردن باشقه ايپكلى منديللردرونده ايروجه شكرلر هديه ايدلدى . بونلرى توزيع ايدن اندرون اغالرينك قيافتلرى ، پك تميز ، نزاكت وتربيه‌لرى شايان تقدير ايدى .

موخراً شورادن بورادن كليشى كوزل بحث اولنمش ، بويله جه يمك زمانى ده تقرب ايتمش اولديغندن أمير حضرتلرى عودت بيورمشلر ، وبوتون اوراده ودربارك طيشاريسنده بولنان ذواته غوريلرله يمكلر كلمش ، واشبو اطعمهٔ نفيسه

أكل اولندقدن صوكره ، هركس داغيلارق پارلاق وصميمى اولان بوبيرام تبريكنه نهايت ويرلمشدر .

جشن كيجه‌لرى

« جشن » « يعنى » دونمـا كيجه‌لرى افغانستانده اوچ صورتله اجرا اولنمقده‌در. برنجيسى عيد ملّى: تكميل قبائل افغانيه‌نك اتحاد ايتدكلرى يوم مبجلك خاطرهٔ محترمه‌سنى ياد ايچون اجرا ايديلن ملّى شنلك كيجه‌سى ديكرلرى ايسه جلوس و ولادت امارتپناهى شنلكلرى...

جشن ملّى كيجه‌سى ايدى. بزلره‌ده دعوت تذكره‌لرى كلدى . تذكره‌ده سياه ردينغوت كيله‌جكى ، بياض بويون باغى طاقيله‌جنى بيلديرلمشدى . برموجب اشارت كينه‌رك اقشام نمازندن اول ، ارقداشلر دربار خانه‌ده طوپلانمشدق . نمازدن صوكره دربار خانه انتظار صالونلرنده يواش يواش غلبه‌لك زياده‌لشمش ايدى . برمدت صوكره حركتله سراى قپوسندن باغچه‌يه داخل اولنمش ايدك .

وباغچه‌ده مشعله‌لر — شرشم قنديللريله نورلره مستغرق بريولدن پرنشهٔ برقافله آقوب كيديوردى .

فنارلرك ، مشعله‌لرك اوقادار مستولی ضیاسندن عادتا کیجه اولدیغنی اونوتمش اولان ، وداها دوغروسی غلط طبیعته دوچار قالنمش قوشلر ، قناریه‌لر ، بلبللر بوعید ملّی‌یه استراك وبواشتراکلرینی نغمات روحنوازلریله اعلان ایدییورلردی . یولك دونك محلندن صوکره برمیدانلقده ، احضار اولنمش اولان محل مخصوصده‌کی اسکمله وقولتوقلره هرکس یرلشدیرلمش ایدی . وبونلرك اورته‌سنده یوکسك مکلف برسدیر أمیر حضرتلری ایچون ترتیب ایدلمشدی .

باغچه ، بوتون اغاچلر ، فنارلر قندیللر ایله تنویر اولنمش ، ماهتابلر یاقیلیوردی . هرطرف پرسرور ، هرطرف پرنور ، هرکس وقف تماشا ، هرقلب مستغرق مستیٔ عید ایدی . برمدت صوکره تشریف أمیری‌یی تبشیر ایدن بورولر ایشیدلدی . وحضرت أمیر دبدبهٔ عظیمه ایله کله‌رك ، دعالری اورته‌لغی چینلاتان بوپرنشهٔ هیأت مسعوده‌نك اورته‌سندن کچدی . وهرکسه بذل التفات بیوره‌رق مقام حکمدارانه‌لرینه چیقدی .

بواثناده نائب السلطنه سردار نصرالله خان حضرتلری موقعه مناسب غایت کوزل برنطق بلیغ قرائت ایتدی . وأمیر حضرتلری‌ده ارتجالاً مقابله‌ده بولندی . بورسمی نطقلردن صوکره ، جوارده آیریجه احضار اولنمش

اولان مطنطن وعظیم برخیمه‌یه کیدلمش‌دی . قپوده أمیر حضرتلری بالذات بوکیجه جشن ملّی‌کی برایل مسعود اولدیغندن هرکسك بلاقید تکلیف اکلنملرینی ارزو بیوردقلرنی، وقطعیاً تردد واجتنابه محل‌قالماماسنی اعلان واخطار ایتمش اولدقلرندن هرکس کمال سربستیله بومکلف چادیره داخل وایستدیکی یرده موقع طوتارق صحبت ایتمکه باشلادیلر .

چادیرك اطرافی دائراً مادار بوتون دولتلرك مختلف بیراقلریله دونادلمش ، صاغ طرفنده التون ، کموش سماورلرله مزین ذیقیمت اشیای نفیسه برمنظرهٔ احتشام عرض ایدییور بوفه‌دن ایستینلر ، چای لیموناته ، غازوز ایچیورلردی .

ماصه اوزرنده بودیار وهنده مخصوص اك نادیده یمشلر ، میوه‌لر ایله ، دولو تبسیلر واردی . افغانستانده یمش یمکدن‌اول الینمه‌سی‌عادتدر . اوچ دزت یوز کشی استیعاب ایدن بومعظم چادیرك اورته‌سنده کنیش برماصه اوزرنده انکلیزجه ، فرانسزجه ، ایتالیانجه ، ایللو ستراسیونلر ، پاناروملر . تاریخلر . أمیر حضرتلرینك سیاحتلرنده المش اولدقلری فطوغرافلرك مجموعه‌لری برچوق اثار نادرهٔ نفیسه موجود ایدی . خیمه‌نك خارجنده موسیقه ترنم ایدییور ؛ برغراموفون غریك

الك منتخب پارچه‌لرينى باغيرييوردى . هر كس ذوقلى شوقلى ، ئشه‌لى ايدى .

با خصوص بوعاليجناب ومشفق أميرك هر كسه‌قارشو كوسترديكى ابوت وشفقتله ترجمه ايديله بيلمن التفات وبوازشى ، بوتون بومستحضرات عيديه‌دن پك چوق زياده قلبلرى لبريز سرور وسعادت قليور ، بوتون سيمالرده طاتلى برتبسم تموج ايتديرييوردى . يمك ، ايروجه احضار ايدلمش ديكر كذا غايت كنيش اولان بوچادرك بر قوريدورى واردى ؛ بورادن چادره داخل اولنجه ، صاغده مطنطن ، محتشم ، برماصه خاندان أميريه تخصيص اولنمش ؛ ديكر ماصه‌لر ضره‌ايله اولكنه عموداً باشدن باشه تنظيم اولنمشدى . سفره‌لرك منظرهٔ اشتها آورى ، چيچكلر ، ميوه‌لر ، رنكارنك فنارلرله برقات دها اكتساب فيض‌وطراوت ايده‌رك هر كسى دعوت ايدييوردى . وهر كسك يرى طباقلرك ايچنه قونيان بياض ونفيس قارتلراوزرنده محرر اسملردن معلوم اوليوردى . كذا يمك ليسته‌سى چتال پچاق ، وسائره ، هيچ برنقصانى اولميان بوسفره‌لر ، عالم مدنيتده اولا بيلنلردرجه‌ده منتظم ونقصانسز ايدى . چوربادن اعتباراً يمكلر نفيس اولوب كموش طاسلرله قوشخانه‌لرله توزيع ايديليوردى .

أمير حضرتلرينك سفره‌لرنده ، صاغ طرافلرنده

برادر عالیلری سردار نصراه‌خان حضرتلری ، عمرجان امین‌اه خان والی آخره ، صولده مخدوم نجابتپناهیلری سردارلر ، وقارشولرنده عائلهٔ امارتپناهیلرندن ، أمیر حضرتلرینك قائن پدرلری سردار آصف ویوسف خان حضراتی بولنمقده ایدیلر. اثنای طعامده أمیرحضرتلری هرکسی التفاتلربله مسرور بیوریبورلر ، حتی بزلره‌ده برقاچ دفعه ابذال التفات ایتدیلر . سفره‌لرك ترتیب وتنظیمی یمکلرك نفاستی هرشیده کی انتظام ، نسبی برحیرت تقدیرکاره لایق‌ایدی .

یمکدن صوکره تکرار دیکر چادیره کچمش ایدك. هرکس بوفه‌یه یناشمش چای ایچیور ؛ افغانستانده یمکدن صوکره چای ایچمك عادتدر . اك صوك قدحی تلح شکرسز ایچرلر چای‌سبز دیدکلری یشیل چایدر ؛ سیاه چایده وارسه‌ده یشیل چای دها کثیرالاستعمالدر .

بومسعود کیجه‌ده برقاچ دفعه‌لر التفات أمیریه مظهریتله ممنون ومنتدار اولدق . و حضرت أمیر قرائت ماصه‌سنده بالذات اخذ ایتدکلری فطوغرافلر حقنده ایضاحات تاریخیه ویرمك لطفنده بولوندیلر . وموخراً تکرار اوطوردیغمز ماصه‌یی تشریف بویورمالری جمله‌مزی غریق مسرت ومنت ایتدی . واسطه د محترم حسن حلمی افندی ایله تاوله اوینامق کبی برلاابالی

مشربلكله جداً بوكبي ايام عيديه‌يه مخصوص براصالت قلوب نوازانه اثبات ايتمش ، ومتعاقباً ، مينى مينى سلطان خانم ، طبيعى برتشويق مخصوص ايله ماصه‌مزى تشريف ايتمش وفوق‌العاده براثرذكا وتعجب ايله هركس سياه قالپاق كيمش اولدينى حالده ، بزم‌قرمزى فس كيديكمز مراقنى صاقلايامايارق صورمشدر .

بزده هنوز يكى كلديكمزدن افغان كلاهمز بولنمديغى ايچون ، قرمزى فسله كلديكمزى لطيفه يوللوسويله‌يه‌نجه : اكر سزه كلاه ويررسه‌م كيرميسكز ؟ ديه ايراد ايتديكى سؤال ايله بر سرعت انتقال كوسترمشدر . تخمیناً التى يدى ياشنده اولان بوسلطانك سرعت وانار ذكاسى بالخاصه قيد وتقديره شايانذر . ايرتسى صباح فى‌الحقيقه كوچوك سلطانك پك قيمتلى هديه‌سى اولان كلاهلر كلمشدى . أمير حضرتلرى دوقتور منيرعزت وحسنى‌بكه قيمتلى ايكى كوپك هديه ايتمشدى . والحاصل بودبدبه‌دار محتشم ، ومسعود كيجه‌يى پك قيمتلى التفاتلرله شوق ذق ايچنده كچيرمش ، وصباح نمازينى ادادن صوكره يرمزه عودت ايتمشدك .

محمودبك خان طرزی مملکتمزده مسافرةً امرار ایتدیکی اوتوز سنه‌لك حیاتنی اکتساب علم وعرفان ایله کچیرمش اولان والیوم ترجمان ترکی وظیفه‌سیله موظف بولنان بوذات عالیقدر، روس ـ ژاپون سفری ، علمی فنی برچوق رومانلر ، تاریخلر وسائره‌نك ترجمه‌سیله کتابخانهٔ افغانیه‌یی تنویر ایتمکده‌در .

افغان قیافت عسکریه‌سی

تربت شیخ جام ده (ایرانده) چاروادارلر یمزك استراحت حالنده چلم چکیشی

کابلده ایلك اوچجه دیکلهدیکمز ملی افغان سازندهلری

مشهددن — هراته قدر خدمتمزده بولنان مکاره‌جی برات

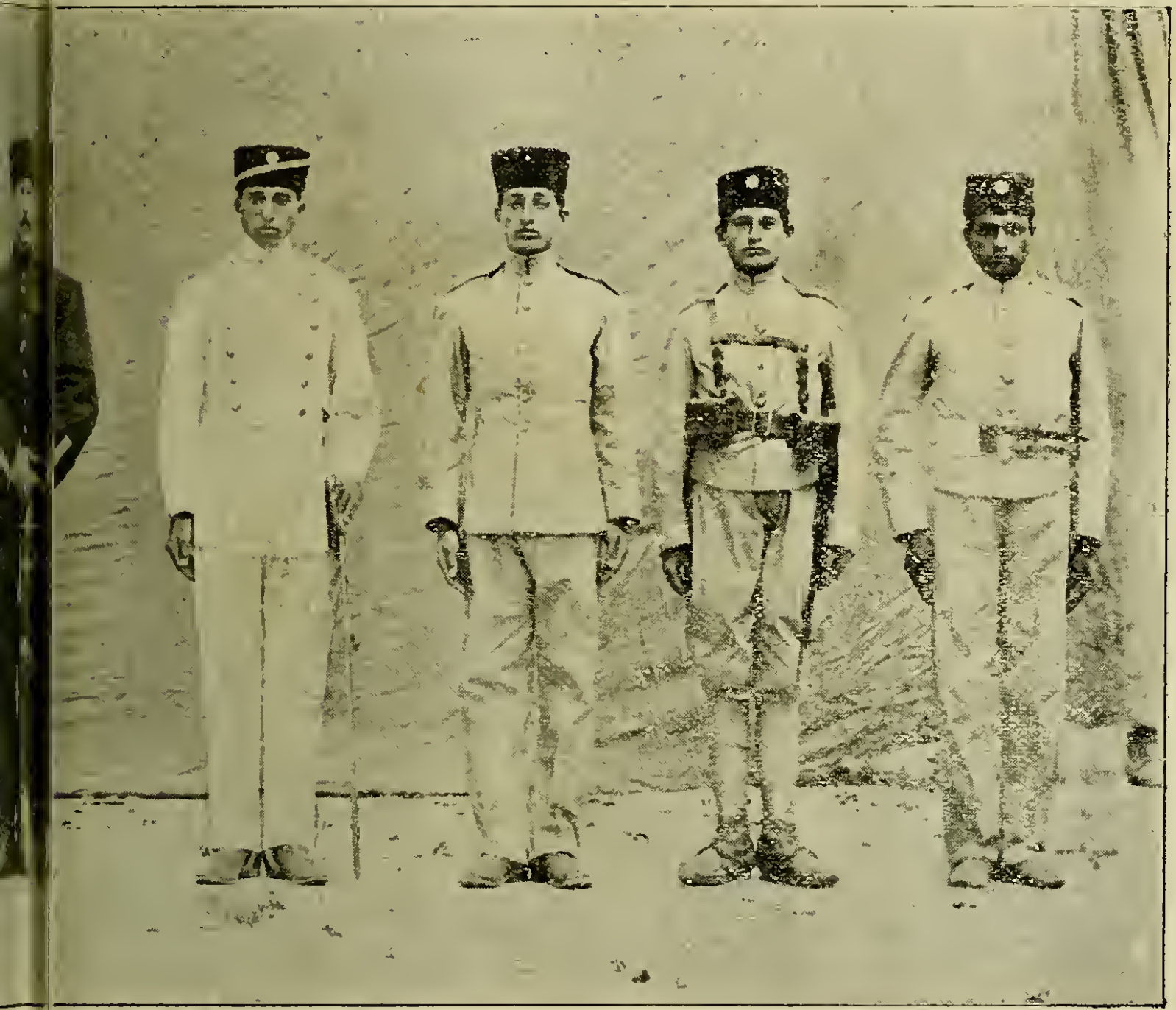

افغان مکتب حربیه‌سنده

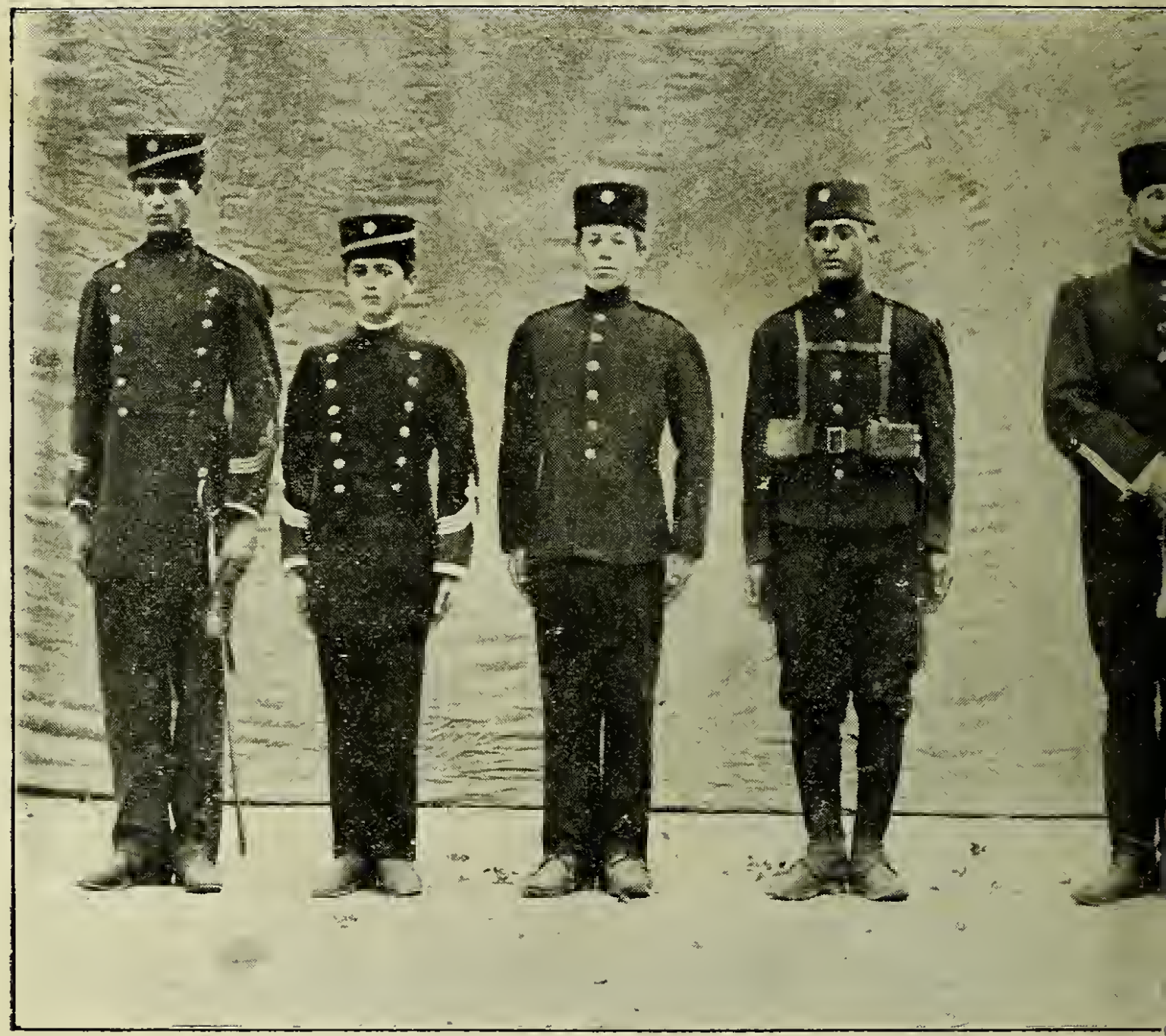

ر مختلفه قیافتلری

عالم اسلامك انتباهى شواهدندن : افغانستان اميرى
(حبيب‌الله خان سراج‌الملة والدين) حضرتلرى

فيئاتى ٥ غروش

مركز توزيعى ، باب عالى قارشوسنده ثروت فنون كتابخانه‌سيدر